

16+

Ад меркаванняў

Каханне

Сустрэча

да прапаноў

ў жыцці і сеціве

са словам

стар. 4

стар. 10

стар. 14

Святло раманіста



Фота Кастуся Дробава.

Дом-музей народнага пісьменніка Беларусі Івана Мележа ў аграгарадку Глінішчы Хойніцкага раёна.

Змяное жыццё класіка нашай літаратуры, народнага пісьменніка Беларусі, лаўрэата Ленінскай прэміі Івана Паўлавіча Мележа было не вельмі доўгае: пісьменнік адышоў у іншы свет ва ўзросце 55 гадоў 9 жніўня 1976 года, але паспеў зрабіць у літаратуры вельмі многа. Яго рамання і навелістычная проза, публіцыстыка і крытыка не губляюць сваёй актуальнасці і вастрын і цяпер. І сёння карыстаюцца папулярнасцю раман «Мінскі напрамак», прысвечаны вызваленчай барацьбе за Беларусь у 1944 годзе, яго апавесці і апавяданні, але творах, якія раскрыў усе схаваныя магчымасці таленту пісьменніка, яго сілу, прыгажосць і глыбіню, з'яўляецца «Палеская хроніка» — цудоўная эпопея беларускага сялянства.

Усе рысы эпопеі, у прыватнасці тыя, якія называе рускі даследчык А. Чычэрын як неад'емныя ад рамана-эпопеі, маюцца ў нааўнасці: чалавеказнаўства, унутраная і знешняя маштабнасць падзей, «прасвечанне» праз лёс асобнага чалавека гісторыі, філасофія гісторыі, змена пакаленняў. І адлюстроўвае яна падзеі надзвычайнай важнасці — усталяванне савецкай улады, пачатак калектывізацыі беларускага Палесся, час «вялікага пералому». Раманіст не давёў сваю задуму да канца, не правёў герояў праз вайну: засталіся толькі накіды гэтай задумы, але якія накіды! Да таго ж не надта вялікі (не больш чым пяць гадоў) мастацкі час у галоўным мележаўскім творы павялічваецца за кошт «перадгісторый», якія даюцца не асобнымі апавяданнямі, як, напрыклад, у Шолахава, а ў рэтраспектыўных унутраных маналогах герояў.

«ЛіМ»-акцэнт

Кадр. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў калектыў Акадэміі кіравання пры Прэзідэнце Беларусі з 30-годдзем з дня заснавання навучальнай установы. «За гэтыя гады калектывам набыты багаты вопыт па падрыхтоўцы высокакваліфікаваных кадраў. Са сцен акадэміі выйшлі тысячы спецыялістаў і кіраўнікоў, якія забяспечылі станаўленне беларускай дзяржавы», — гаворыцца ў віншаванні. Аляксандр Лукашэнка адзначыў, што сёння галоўная місія Акадэміі кіравання — фарміраванне новай генерацыі ўпраўленцаў, кожны з якіх павінен быць сапраўдным прафесіяналам, перакананым дзяржаўнікам і патрыётам.

Страта. Прэзідэнт Беларусі накіраваў спачуванне родным і блізім народнага артыста СССР Васіля Ланавога ў сувязі са смерцю акцёра. «Пайшоў з жыцця таленавіты і ўсенародна любімы артыст, шчыры і абаяльны чалавек. Прыроджаная інтэлігентнасць, прафесіяналізм, асабліва энергетыка і высакародная манера ігры дазволілі яму стварыць мноства запамінальных вобразаў, якія сталі эталонам акцёрскага майстэрства», — гаворыцца ў спачуванні.

Напярэдадні. Тэматычная кніжная выстаўка «Беларусь — наш агульны дом», прымеркаваная да VI Усебеларускага народнага сходу і Года народнага адзінства, адкрылася ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі. На выстаўцы прадстаўлена каля 200 дакументаў, у якіх разглядаюцца галоўныя кампаненты ідэалогіі беларускай дзяржавы ў розных сферах жыццядзейнасці беларускага грамадства, паштоўныя канстытуцыйнага права Беларусі, раскрываюцца месца і роля палітычных інстытутаў і грамадскіх арганізацый у ідэалагічных працэсах.

Пашана. «Бабруйская ўзбудыненая друкарня імя А. Ц. Непагодзіна» выпусціла паштовы блок «Народныя пісьменнікі Беларусі», паведамляецца на сайце Міністэрства інфармацыі. Блок прысвечаны народным пісьменнікам Кандрату Крапіве, які атрымаў гэтае званне ў 1956 годзе, Івану Мележу і Івану Шамякіну, уганараваным званнем у 1972 годзе. У паштовым блоку тры маркі. Намінал кожнай — N (адпавядае тарыфу на перасылку міжнароднай праштовай карткі непрырытэнтнай). У дзень выпуску ў абарачэнне на паштамце Мінска пройдзе спецыяльнае гашэнне на канверце «Першы дзень».

Конкурс. Брэсцкі гарвыканкам заснаваў грашовыя прэміі пераможцам і прызёрам IV Міжнароднага конкурсу піяністаў імя Святаслава Рыхтэра, паведамляе БелТА. У залежнасці ад узроставай групы найлепшыя канкурсанты атрымваюць ад 20 да 40 базавых велічынь. У конкурсе могуць удзельнічаць піяністы ўстаноў адукацыі Беларусі і замежных краін ва ўзросце ад 16 да 25 гадоў. Заяўкі на ўдзел прымаюцца да 27 лютага. Конкурс пройдзе з 15 па 19 сакавіка.

Выстаўка. У Музеі бітвы за Днепр пачала работу выстаўка «Іван Шамякін. Аўтограф у гісторыі», прысвечаная 100-годдзю з дня нараджэння народнага пісьменніка. У экспазіцыі прадстаўлены выданні твораў Івана Шамякіна з аўтографамі, якія аўтар пакінуў на памяць жыхарам Лоева і сваякам падчас сустрэч у гарадскім пасёлку, распавялі ў музеі. Самым рарытэтным прадметам, які дэманструецца, з’яўляецца фотаздымак 1956 года, зроблены пасля сустрэчы пісьменнікаў з жыхарамі Лоева. Ёсць тут і рарытэтная кніга Івана Шамякіна «Апавяданні» (1952), падпісаная мясцоваму жыхару, ветэрану вайны Івану Германенку.

Нагода. Кобрынскі ваенна-гістарычны музей імя А. В. Суворова падрыхтаваў да свайго 75-годдзя цыкл выставак аднаго прадмета «Экспанат для цікаўных, або з Тайнікоў музея», паведамляе БелТА. Музей заснаваны ў доме, які ў канцы XVIII стагоддзя належаў рускаму палкаводцу. На працягу года пройдуць 12 выставак. Раз на месяц наведвальнікі змогуць убачыць прадмет з музейнага фонду, які раней ніколі не экспанавалася. Артэфакт будзе прадстаўлены ў апошняй зале экспазіцыі. Фонды музея налічваюць 25 тысяч прадметаў, але ў пастаянных экспазіцыях выстаўлена каля 3 тысяч.

Стасункі. Конкурс мастацкіх перакладаў з кітайскай мовы «Зерцало слов» стартуе ў БДУ, паведамлілі ў прэс-службе. Да ўдзелу запрашаюцца ўсе жадаючыя беларускія студэнты і школьнікі, незалежна ад узрочнага валодання кітайскай мовай. Пераможцаў вызначаць у намінацыях «Класічная паэзія», «Сучасная паэзія» і «Проза». Работы прымаюцца да 20 сакавіка. Аўтараў найлепшых перакладаў узнагародзяць памятнымі падарункамі. Арганізатары мерапрыемства — філалагічны факультэт і Рэспубліканскі інстытут кітаязнаўства імя Канфуцыя БДУ. Лінгвістычнае спадарожніцтва праводзіцца другі раз з мэтай умацавання культурных сувязей Беларусі і Кітая.

Агляд афіцыйных падзей ад Інесы ПЕТРУСЕВІЧ

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

У НОВЫ ГОД — З КЛАСІКАЙ

Гомельскае абласное аддзяленне СПБ на працягу 15 гадоў ладзіць творчыя мерапрыемствы, прысвечаныя знакавым для вобласці і краіны літаратарам. У розны час праходзілі гады народных пісьменнікаў Івана Мележа, Івана Шамякіна, Івана Навуменкі і Андрэя Макаёнка, а таксама імпрэзы, прысвечаныя Анатолю Грачанікаву, Івану Сяркоў і Дзмітрыю Кавалёву.

У межах гэтых падзей пісьменніцкая суполка ажыццявіла выпуск рэгіянальных і міжнародных альманахаў, калектыўных зборнікаў паэзіі і прозы, рэалізавала шэраг памятных праектаў, накіраваных на ўвечванне памяці пісьменнікаў-землякоў.

Напрыклад, былі ўсталяваны мемарыяльныя дошкі на дамах, дзе жылі Іван Сяркоў і Анатоль Грачанікаў. Пісьменнікі рэгіёна ўдзельнічалі ў зборы матэрыялаў для стварэння шэрагу выставак у музеях, мемарыяльных пакояў, прысвечаных жыццю і творчасці калег-папярэднікаў.

На працягу апошніх трох гадоў у межах Года малой радзімы ладзіліся маштабныя мерапрыемствы, звязаныя з дзіцячай літаратурай. Найперш яны былі скіраваны на папулярызацыю творчасці сучасных пісьменнікаў, якія пішуць для юных чытачоў. Дарэчы, менавіта ў гэты перыяд многія члены пісьменніцкай арганізацыі актыўна пачалі ствараць творы для дзіцячай аўдыторыі. Выйшлі дзясяткі займальных кніг для дашкольнікаў і падлеткаў, прэзентацыі якіх ладзіліся ў розных аўдыторыях і, бясспрэчна, запамніліся не толькі маленькім чытачам, але і дарослым.

Сёлета ў абласным аддзяленні СПБ вырашылі не адмаўляцца ад добрай традыцыі: 2021-ы абвешчаны Годам класічнай літаратуры і чытання.

— І гэта невыпадкава, — зазначыў старшыня абласнога аддзялення СПБ Уладзімір Гаўрыловіч. — Пісьменнікі рэгіёна імкнуцца скіраваць увагу чытачоў на творчую спадчыну народных пісьменнікаў Беларусі Івана Шамякіна і Івана Мележа. Дарэчы, у 2022-м мы збіраемся адзначыць 100-годдзе празаіка і паэта

памяць

Бязмежжа прасторы і часу

Вайна — гэта наваля, што змывае тэрытарыяльныя межы не толькі фізічным захопам краін, але і эмацыянальным успрыманням. Агульная гора і агульная барацьба салідарызую людзей — і тых, хто гэта перажывае, і іх нашчадкаў. Для Беларусі ўсе падзеі Вялікай Айчыннай вайны балючыя — і тыя, што пракаціліся па нашых землях, і тыя, што адбыліся на тэрыторыі суседзяў, так ці інакш пацягнуўшы за сабой і нашых людзей.

Дваццаць сёмага студзеня ў Музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны адзначылі памятную дату ў гісторыі — 77-годдзе зняцця блакады Ленінграда.

Удзел у мерапрыемстве прынялі ветэраны вайны, сярод якіх былі і блакаднікі, і маладое пакаленне — прадстаўнікі зводнага мемарыяльнага атрада паста № 1 горада-героя Мінска і навучэнцы школы № 137 імя П. М. Машэрава.

Падчас сустрэчы адбылося адкрыццё выстаўкі «Насустрач Перамозе», у якую ўвайшло больш як 100 фотаздымкаў, зробленых ваеннымі карэспандэнтамі тых часоў. Матэрыялы сабраў фотамастак Валерый Лазоўскі пры дапамозе гісторыкаў і архівістаў гарадоў-герояў СНД.

«Па сутнасці, гэта летапісны фонд Вялікай Айчыннай, які дазволіць усім, хто прыедзе ў музей, яшчэ раз адчуць біццё рытму таго часу, напружанне сіл. Скажэнне гістарычнай памяці і прыніжэнне подзвігу савецкага народа недапушчальнае», — адзначыў Надзвычайны і Паўнамоцны Пасол Расіі ў Беларусі Дзмітрый Мезенцаў. Выстаўку беларускаму музею перадалі з міжнароднага фонду сацыяльна-культурнага развіцця «Пецяўбургскі фоталетапіс». Акрамя гэтага, у Зале Перамогі можна было пабачыць кнігі Выдавецкага дома «Звязда» і іншых устаноў, прысвечаных тэме вайны. Сярод іх — і альбомы архіўных фотаздымкаў і паштовак, сабраныя гісторыкам, калекцыянерам, лаўрэатам прэміі «За духоўнае адраджэнне» Уладзімірам Ліхадзедавым. У Выдавецкім доме «Звязда» выйшла ўжо некалькі альбомаў Уладзіміра Ліхадзедава, сярод якіх — кніга «Блакада».

Мікалая Гамолкі. Магчыма, Год класічнай літаратуры і чытання будзе прадоўжаны.

Рэалізуючы задуманае, праводзячы сустрэчы з чытачамі, літаратары заклікаюць не толькі чытаць, але і актыўна абмяркоўваць створанае майстрамі прая а таксама больш адкрываць для сябе класічныя творы рускай, украінскай і сусветнай літаратуры. З мэтай папулярызацыі чытання запланаваны дзясяткі цікавых мерапрыемстваў. У аддзяленні ўпэўнены, што сапраўднымі памочнікамі ў рэалізацыі задуманага, як гэта было і заўсёды, стануць работнікі культуры, бібліятэкары, педагогі.

Асабліва ўвага пісьменніцкай арганізацыі скіравана на юныя таленты. Падводзяцца вынікі адкрытых абласных літаратурных конкурсаў «Сям’я — аснова шчасця і кахання» і «Белыя вішні і яблыні», прысвечаныя 100-годдзю І. Шамякіна і І. Мележа. Паступіла каля 300 эсэ, замалёвак і апавяданняў пісьменнікаў і пачынаючых аўтараў з усіх рэгіёнаў краіны. Як падкрэсліваў Уладзімір Гаўрыловіч, аргкамітэту і журы няпроста вызначыць пераможцаў, бо дасланыя на конкурсы творы моцныя і цікавыя. З мэтай падтрымкі самых таленавітых канкурсантаў у аддзяленні СПБ ужо задумаліся пра выданне спецыяльнага зборніка па выніках абодвух конкурсаў.

Па меркаванні старшыні абласнога аддзялення СПБ, папулярызацыя літаратуры і чытання — адна з прыярытэтных задач як дзяржавы, так і творчых арганізацый. Гэтая задача стане адной з ключавых не толькі ў грамадска-культурнай дзейнасці пісьменнікаў творчай суполкі, але і форуму — XVI Міжнароднага фестывалю-свята «Славянскія літаратурныя дажынкi-2021», які пройдзе ўвосень у новым фармаце. У межах фесту запланавана і канферэнцыя творчай і навуковай інтэлігенцыі Беларусі, Расіі і Украіны. Разам з III абласным фестывалем літаратуры «На Зямлі Кірылы Тураўскага», дзе тэма чытання будзе ў цэнтры ўвагі, гэтыя падзеі, безумоўна, стануць галоўнымі культурнымі і гуманітарнымі мерапрыемствамі падчас правядзення Года класічнай літаратуры і чытання.

Мікалай ІГНАТОВІЧ



Фота Кастуся Дробавя.

Уладзімір Ліхадзедаў перадае паштоўкі і лісты Дзмітрыю Мезенцаву.

Падчас урачыстасці калекцыянер уручыў Надзвычайнаму і Паўнамоцнаму Паслу Расійскай Федэрацыі ў Рэспубліцы Беларусь Дзмітрыю Мезенцаву сваю калекцыю арыгінальных паштовак і лістоў, якія ўвайшлі ў кнігу, для перадачы ў адзін з дзяржаўных музеяў. «...Мне ўдалося сабраць унікальную калекцыю паштовак, лістоў блакаднага Ленінграда. Бо Ленінград у блакадзе жыў: працавалі крамы, пошта, выпускаліся ўнікальныя паштоўкі. Іх адпраўлялі на Вялікую зямлю. Мною было сабрана больш за 500 такіх паштовак, якія сталі асновай кнігі «Блакада», — распавёў гісторык.

Словы ўдзячнасці ветэранам выказалі старшыня Савета Рэспублікі Наталля Качанава, міністр культуры Анатолій Маркевіч, дырэктар і галоўны рэдактар Выдавецкага дома «Звязда» Аляксандр Карлюкевіч і іншыя высокія госці. Пасля ўрачыстай часткі ўсіх прысутных запрасілі на экскурсію па фотавыстаўцы «Насустрач Перамозе». Здымкі можна будзе пабачыць у экспазіцыі музея.

Ганна ІВАНОВА

прэзентацыі **Беларуская журналістка пра Паднябесную**

«ЛіМ»-люстэрка

У Выдавецкім доме «Звязда» пабачыла свет кніга журналісткі і пісьменніцы Інэсы Плескачэўскай «Як разгадаць Кітай». Прэзентацыя выдання па добрай традыцыі адбылася ў «Акадэмкнізе».

Аўтар анансавала: «“Як разгадаць Кітай” пра тое, як я намагалася пазнаць, разгадаць Паднябесную. Гэта вопыт эмацыянальнага перажывання. Мне хацелася б, каб людзі, прыехаўшы ў Кітай пасля прачытання кнігі, ужо многае маглі зразумець. Гэта падрыхтоўка да падарожжа, але не яго замена».

«Кніга “Як разгадаць Кітай” і новая, і не новая адначасова: яна напісана на заявах чытачоў. З 2005 года ў выданні “СБ: Беларусь сегодня” выходзіла мая аўтарская калонка “Лісты з Пекіна”. Пражыўшы 12 гадоў у Кітаі, у калонках я пісала пра тое, што бачыла, як жыла, што мяне здзіўляла, што насцярожвала, што я прымала, а што для мяне было цяжка прыняць — асабісты вопыт знаёмства з Паднябеснай. Калі лісты з Кітая пачалі выходзіць рэгулярна, чытачы расказвалі, што збіраюць мае матэрыялы ў папку і захоўваюць. Гэтых людзей было дастаткова многа. Такім чынам узнікла ідэя сабраць усё пад адну вокладку. Я гэта зрабіла, хоць у кнізе прадстаўлены не ўсе матэрыялы. Асобна збіраю і матэрыялы з рубрыкі “Вандроўкі па Кітаі”, але не ведаю, ці стане гэта калі-небудзь асобнай кнігай», — падзялілася Інэса Плескачэўская.

У выдання цікавы лёс. З дапамогай літаратурнага агента Вольгі Амінавай яшчэ ў маі 2019 года І. Плескачэўская падпісала з выдавецтвам «АСТ» дамову на выданне кнігі пра Кітай. Планавалася, што яна выйдзе ў лютым-сакавіку 2020 года. Але ў сувязі з эпідэміяй каранавіруса выдавецтва прыпыніла выпуск краізнаўчай літаратуры. «Я вельмі засмуцілася, але потым з дапамогай Вольгі дамовілася пра тое, што «АСТ» дазволіць выдаць кнігу ў Беларусі: у іх выключныя правы. І яны пагадзіліся зрабіць гэтыя правы невыключнымі для нашай краіны», — расказвае аўтар кнігі.

Выданне складаецца з дзвюх частак — «Мы ў іх» і «Яны ў сябе». І. Плескачэўская патлумачыла такое раздзяленне абсалютна розным успрыманням. Да часткі «Мы ў іх» можна прыйсці толькі пасля таго, як пройдзены першы, самы складаны этап, калі чалавек апынаецца ў краіне, у якой ніколі не зможа стаць сваім. Звяртаючыся да галоўнага пытання «Як разгадаць Кітай?», аўтар адказвае: «Трэба адкрыць сваю свядомасць і нічога не ацэньваць — яны ў сябе дома, таму могуць рабіць тое, што захочуць».

Кніга Інэсы Плескачэўскай пра Паднябесную вельмі маляўнічая. Гэта трэцяе па ліку яе выданне, дызайнам якога



Фота Кастуся Дробава.

Инэса Плескачэўская падчас прэзентацыі.

займаўся выдатны беларускі мастак Вячаслаў Паўлавец. Паколькі ў аўтарскіх калонках фотаздымкаў публікавалася значна менш, у кнізе «Як разгадаць Кітай» сабрана каля 130 яркіх, паўнаколерных, якасных ілюстрацый, якія дапамагаюць чытачу разам з аўтарам спасцігнуць кітайскую душу. Аўтарам фатаграфій, сабраных у кнізе, з’яўляецца муж І. Плескачэўскай фатограф Міхail Пеньяўскі.

На імпрэзе Інэса Плескачэўская анансавала самыя «сакавітыя» моманты са свайго вопыту жыцця ў Кітаі, якія апісаны на старонках выдання, агучыла некаторыя ўрывкі з кнігі, адказала на цікавыя пытанні прысутных і завяршыла прэзентацыю аўтограф-сесіяй. «Дзякуй усім, хто прыйшоў. Я прымяніла ўсю (ну, ці амаль усю) вядомую мне кітайскую магію, каб забяспечыць кнізе шчаслівае жыццё: апанула чырвоны кітайскі пінжак, чырвоныя боты і завушніцы з кітайскімі іерогліфамі. Чырвоны — любімы колер Паднябеснай і мой: у ім шмат энергіі і абяцанне шчасця і поспехаў. Я жадаю шчаслівага лёсу кнізе «Як разгадаць Кітай» і іншым сваім кнігам (асабліва «Без жалезнай заслоны», таму што яна цяпер сугучная кожнаму ў Беларусі, нават калі не кожны пра гэта ведае)», — падзялілася І. Плескачэўская ў сваім аўтарскім блогу пасля мерапрыемства.

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

з нагоды

«Маладняк»: імёны, лёсы

Мэтай навукова-практычнага семінара «Шляхамі маладнякоўцаў» (у межах праекта «На хвалі часу, у плыні жыцця»), які нядаўна адбыўся ў Нацыянальнай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь, было абмеркаванне жыцця і творчай спадчыны Змітрака Бядулі і Міхася Зарэцкага, ролі і значэння іх творчасці ў станаўленні беларускай літаратуры 1920—1930-х гадоў, а таксама дзейнасці літаратурнага аб’яднання «Маладняк».

Падвядзенне вынікаў двух гадоў дзейнасці праекта нагадала пра складанасці, з якімі сутыкнуліся даследчыкі на шляху навуковых росшукаў, і знаходкі, зробленыя падчас працы. За гэты перыяд было створана шэсць віртуальных раздзелаў з відэапрэзентацыямі да юбілеяў маладнякоўцаў: Валерыя Маракова, Адама Бабарэкі, Уладзіміра Хадзкі, Уладзіміра Дубоўкі, Кузьмы Чорнага і Яна Скрыгана. Для папулярызацыі творчасці пісьменнікаў, прэзентацыі раздзелаў віртуальных выставак ладзіліся імпрэзы, лекцыі, праводзіліся круглыя сталы. Прайшоў анлайн-конкурс чытальнікаў «О, Беларусь, мая шпільшына!», прымеркаваны да 120-годдзя Уладзіміра Дубоўкі. У спарборніцтве прынялі ўдзел каля 880 чалавек — не толькі з Беларусі, але і з-за мяжы: ад самых малодшых да сталых аматараў творчасці пісьменніка. З работамі можна азнаёміцца на Фэйсбуку ў супольнасці з назвай конкурсу і ў адмыслова створаным плэй-лісце на платформе YouTube.

Намаганнямі супрацоўнікаў Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі ў раздзеле Уладзіміра Дубоўкі быў размешчаны алічбаваны яго Збор твораў у двух тамах, які пабачыў свет у выдавецтве «Лімары-ус» у 2017 годзе. Праца вялася з леташняга студзеня. Адною з цікавых сустрэч, якія адбыліся пад дахам установы, стала прэзентацыя выданняў Яна Скрыгана, на якіх

прысутнічала ўкладальнік, дачка пісьменніка Галіна Скрыган. Адметнай была і сустрэча з сынам пісьменніка Змітрака Бядулі Яфімам Плаўнікам, прадстаўленая ў відэазапісе падчас семінара. Яфім Плаўнік распавядаў пра акалічнасці перазахавання праху свайго бацькі — падзею, неабходнасць якой абмяркоўвалася на ўзроўні ЦК КПСС яшчэ падчас існавання СССР, але па невядомых прычынах далей размоў справа тады так і не зрушылася.

У фармаце відэапрэзентацыі быў прадстаўлены і даклад Марыі Бухаркінай, даследчыцы з Санкт-Пецярбурга. З’яўляючыся нашчадкам Віктара Бухаркіна, аднаго з маладнякоўцаў, які ў 1938 годзе папоўніў спіс расстраляных, яна распавядала пра яго навуковую дзейнасць, акалічнасці жыцця і творчасці. У 1935 годзе ён быў арыштаваны і абвінавачаны ў «прыналежнасці да контррэвалюцыйнай зіноўеўскай групы». Выкладчыка Ленінградскага інстытута філасофіі, лінгвістыкі і гісторыі, Ленінградскага абласнога аддзела народнай адукацыі асудзілі на тры гады зняволення. Трохі пазней сям’я адправілася ў месца, дзе ён адбываў пакаранне — у Калыму, але было позна: тройка УНКУС па Дальбудзе прыгаварыла яго да расстрэлу, і прысуд быў выкананы...

Адным з самых цікавых выступленняў быў даклад Аксаны Данільчык, якая распавядала пра лёсы і творчасць трох паэтаў, актыўных удзельніц літаб’яднання «Маладняк»: Зінаіды Бандарынай, Наталлі Вішнеўскай і Яўгеніі Пфляўмбаўм.

Куратар праекта «На хвалі часу, у плыні жыцця» ад НББ Таццяна Лаўрык зазначыла, што праца працягваецца. Рыхтуюцца раздзелы, прысвечаныя юбілярам 2021 года: Андрэю Александровічу (1906—1963), Змітраку Бядулю (1886—1941), Міхасю Зарэцкаму (1901—1937).

Яна БУДОВІЧ

стасункі

Іран —

праз вершы

У Пасольстве Ірана ў Беларусі адбылася рабочая сустрэча Надзвычайнага і Паўнамоцнага Пасла Ірана ў Беларусі спадара Саіда Яры з дырэктарам — галоўным рэдактарам «Выдавецкага дома “Звязда”», галоўным рэдактарам газеты «Звязда» Алесем Карлюкевічам.

Падчас размовы былі абмеркаваны пытанні супрацоўніцтва ў галіне кнігавыдання і мастацкай літаратуры. Бакі прыйшлі да згоды ўзнавіць практыку перакладу твораў легендарных паэтаў Ірана на беларускую мову з разлікам на публікацыю ў газеце «Літаратура і мастацтва» і часопісе «Полымя».

Выступленні беларускіх паэтаў будучы ўключаны ў праграму работы стэнда «Кнігі Ірана» на XXVIII Мінскай міжнароднай кніжнай выстаўцы-кірмашы, якая пройдзе 18—21 лютага.

Іранскі пасол звярнуў увагу на неабходнасць больш шырокай увагі да беларуска-іранскіх стасункаў у галіне гуманітарнага супрацоўніцтва, пры гэтым адзначыўшы, што развіццё, пашырэнне гэтай працы напрамую залежыць ад кантактаў звычайных грамадзян з нашых краін, ад турыстычнай зацікаўленасці беларусаў Іранам, іранцаў — Беларуссю. «А ў вашай краіне, дзе жывуць высокакультурныя, добрыя людзі, — адзначыў спадар Саід Яры, — ёсць шмат цікавага, прыгожага, што варта адкрыць маім суайчыннікам».

Сяргей ШЫЧКО

Скульптуры і графіку італьянскіх мастакоў Лізы Саціліс і Джорджа дэ Кірыка прадставілі на выстаўцы ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі, перадае БелТА. Паводле слоў Святланы Анейкі, намесніка генеральнага дырэктара па навуковай і асветніцкай рабоце Нацыянальнага мастацкага музея, гэты праект стаў знамянальнай падзеяй, таму што ў найбліжэйшы час з-за эпідэміялагічнай сітуацыі ў свеце ў музеі не планавалі вялікіх міжнародных праектаў. Крыніца натхнення для творчасці дадзеных мастакоў — найбагацейшая грэчаская гісторыя і міфалогія. Трансфармуючы старажытныя міфы ў сучаснасць, пераасэнсоўваючы аскепік мінулага, страчанага назаўжды і ўяўнага як цэнтр залатога веку, абое грэчаскія па нараджэнні, але агульнаеўрапейскія па характары сваёй творчасці мастакі — Джорджа дэ Кірыка і Ліза Саціліс — увасабляюць філасофскую канцэпцыю «вечнага вяртання», дэманструючы сваім мастацтвам непарыўную сувязь паміж класічным светам і сучаснасцю, падкрэсліваюць арганізатары.

У Брэсце з 13 па 19 сакавіка пройдзе IV Міжнародны конкурс піяністаў імя Святаслава Рыхтэра. Спартборніцтва пройдзе ў дзвюх узроставых катэгорыях: 16—19 і 20—25 гадоў. Ацэньваць узровень майстэрства маладых піяністаў будзе высокакваліфікаванае журы з прафесіяналаў у галіне музыкі з ВНУ Беларусі, Літвы, Расіі і Польшчы. Конкурс праводзіцца для ўшанавання памяці вялікага піяніста XX стагоддзя, які неаднойчы бываў і выступаў у Брэсце, павышэння ўзроўню прафесійнага выканальніцкага майстэрства маладых піяністаў, прапаганды творчасці сусветных класікаў і беларускіх кампазітараў, папулярызацыі розных выканальніцкіх школ, сустрэч з выбітнымі майстрамі фартэпійнага мастацтва XXI стагоддзя. Арганізатарамі мерапрыемства, як інфармуе БелТА, выступаюць Брэсцкі гарвыканкам, абласное музычнае таварыства, Брэсцкі дзяржаўны музычны каледж імя Р. Шырмы.

Міжнародныя кнігазнаўчыя чытанні 17-я па ліку, адбудуцца 22—23 сакавіка. Штогадовая навуковая канферэнцыя з’яўляецца галоўнай пляцоўкай краіны для абмеркавання вынікаў навуковых даследаванняў і дасягненняў па пытаннях кніжнай культуры, спрыяе наладжванню дыялогу і супрацоўніцтва паміж даследчыкамі розных краін. Сярод тэм для абмеркавання — рукапісная кніжнасць Беларусі, сучасная беларуская кніга, гістарычныя бібліятэкі і развіццё бібліятэчнай справы, улік і апісанне кніжных помнікаў, кніга ў сучасным сацыякультурным і інфармацыйным асяроддзі, асобы беларускага кнігазнаўства. Арганізатары канферэнцыі — Міністэрства культуры Рэспублікі Беларусь і Нацыянальная бібліятэка Беларусі. Як паведамляецца на сайце кніжніцы, сустрэчы пройдуць у будынку ўстаноў. Будзе таксама магчымасць дыстанцыйнага ўдзелу з тэкстам даклада, відэадакладам альбо дакладам-прэзентацыяй.

Больш як 20 рэдкіх фільмаў з архіваў Дзяржфільмафонду Расіі штомесяц будуць размяшчацца ў адкрытым доступе на партале «Культура.РФ» па праекце «Адкрытая калекцыя». У першай падборцы глядачоў чакаюць карціны пра Вялікую Айчынную вайну, экранізацыі класікі і кіно для дзяцей, гаворыцца ў матэрыяле «ИТАР-ТАСС». Праект дазволіць пазнаёміцца з рэдкімі ўзорамі савецкага і расійскага кіно, многія з якіх да нядаўняга часу маглі паглядзець толькі даследчыкі і супрацоўнікі навуковага аддзела Дзяржфільмафонду. Сярод стужак — «Спадары Скацініны» (1926) Рыгора Рашалы па матывах камедыі «Недаростак» Дзяніса Фанвізіна, агітфільм аб барацьбе супраць эксплуатацыі раў з дапамогай магутнай зброі «Прамьень смерці» (1925) і забароненая да 1959 года музычная камедыя Барыса Барнета «Слаўны хлапчына» (1942). Самы стары фільм падборкі — гістарычная пастаноўка «300-годдзе царавання дома Раманавых», знятая ў 1913 годзе.

Брытанскі серыял «Вострыя казыркі» завершыцца поўнаметражным фільмам. Шосты сезон, здымкі якога праходзяць зараз, стане для праекта фінальным, паведамляе портал *film.ru*. Па словах шоуранера Стивена Найта, на гэтае рашэнне паўплывала пандэмія. Аднак ён удакладніў, што заўсёды хацеў завяршыць гісторыю сям’і Шэлбі менавіта фільмам. «Вострыя казыркі» стартавалі ў 2013 годзе на канале BBC. Серыял, дзеянне якога адбываецца ў 1920-я гады ў Бірмінгэме, распавядае аб злычынным клане пад кіраўніцтвам Томаса Шэлбі ў выкананні Кіліяна Мёрфі. Калі выйдзе фінальны сезон, пакуль не вядома.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Глабальнае і нацыянальнае

Сяргей МУСІЕНКА, кіраўнік Аналітычнага цэнтра EсооМ, член праўлення Саюза пісьменнікаў Беларусі:

— Гэты Усебеларускі народны сход будзе праходзіць у цалкам іншай сацыяльна-палітычнай абстаноўцы. Беларусь унутрана змянілася — памянялася наша стаўленне шмат да чаго... На маю думку, сярод асноўных тэм, якія будуць абмяркоўвацца, — падзеі, што адбываюцца апошнім часам не толькі ў нас, але, напрыклад, у Расійскай Федэрацыі, у некаторых іншых краінах. Таму што без разумення таго, чаму гэтыя з’явы маюць месца ў сучасным свеце, мы не зможам рухацца далей. На гэта накладваецца і тая ж кадравая палітыка, і пытанні развіцця сацыялогіі, і, вядома, культуры. Усё гэта базавыя рэчы для нашай краіны. Немалаважнае пытанне — адносіны ў грамадстве. Бясспрэчна, краіна будзе працягваць усталяваную сацыяльную палітыку, але якім чынам гэта трэба рабіць зараз і ў найбліжэйшы час? Якімі маюць быць абавязкі грамадзяніна? Ці павінна дзяржава несці сацыяльную адказнасць за тых, хто выступае супраць яе палітыкі? Пытанні ў вельмі шмат. Але што тычыцца інфармацыйнага парадку, то выразнага



Фота з сайту minsknews.by.

і зразумелага супрацьстаяння не відаць. На інфармацыйнай прасторы з’яўляюцца новыя людзі, і гэта ўсцешна. Але ўсё трэба павялічваць у дзесяціразовым аб’ёме: і каналы паступлення інфармацыі, і яе разнастайнасць, і ўключанасць у праблематыку, і работу з рознымі катэгорыямі грамадства, асабліва з моладдзю... Пералік доўгі.

Здаецца, зусім хутка свет зменіцца і кіраваць будуць толькі тыя, хто чытае і мысліць. І кіраваць яны будуць менавіта тымі, хто чытае толькі ўмоўны Твітар. Гэтае пытанне таксама вельмі важнае, таму што роля адукацыі, ведаў увогуле павінна шырока абмяркоўвацца. Пэўным чынам трэба складзіць альтэрнатыву сацсеткам, дзе сёння імкнуцца да жорсткай канстатацыі сумніўных звестак. Гэта, вядома, распаўсюджана не толькі ў межах нашай краіны... Але роля літаратуры, пісьменніка ў найбліжэйшы час будзе толькі ўзрастаць. Тыя, хто ўмее карыстацца сваімі ведамі, выказваць думкі, ужо не прапашчыя. А тыя, хто не чытае кнігі, а таксама літаратурна-мастацкія выданні, па вялікім рахунку, падвяргаюцца любым маніпуляцыям. Сучаснікі бачаць гэта на свае вочы: тое ж засілле амерыканскага кіно і выбудоўванне адзінага шаблону на ўвесь свет; тыя ж куміры ў кіно, музыцы...

Пытанні духоўнасці, патрыятычнага выхавання павінны быць асновай асноў, а эканоміка — толькі потым, як гэта ні парадаксальна, таму што яна не гарантуе лепшай долі. Як вядома, радзіму абараняюць не таму, што за гэта плацяць. На жаль, не вельмі шмат увагі аддаецца тым, хто дзесяцігоддзямі займаецца патрыятычным выхаваннем. Некаторыя постаці, безумоўна, на слыху, але часцяком праца спецыялістаў абсяцэнняеца. Некаторым здаецца, што іх намаганні мізэрныя, але гэтаму проста не надаецца значэння. Іншымі словамі, для дзяцей, для моладзі сустрэча каля вогнішча на шмат важнейшая за сустрэчу ў актавай зале.

Праблема яшчэ ў тым, што мы, відавочна, не карыстаемся тымі напрацоўкамі, якія маем. Так, на маю думку, і верасня першакурснікаў трэба весці ў кіно на фільм «Ідзі і глядзі» Элема Клімава. Некалі мы з калегамі зрабілі падрадкавы пераклад гэтай стужкі на кітайскую мову і запрасілі студэнтаў родам з Кітая, якія вучацца ў Мінску. Эфект быў ашаламляльны, нягледзячы на тое, што праз падрадкоўнік фільм успрымаецца інакш бо лінгвістычны аспект вельмі важны. Многія не ведаюць, што ў гады Другой сусветнай вайны Кітай страціў больш людзей, чым яўрэйскі народ падчас Халакосту. Пра гэта чамусьці не кажуць. Але для кітайцаў гэта вельмі сур’ёзнае перажыванне. А вось нашай моладзі такога ўзрушэння не хапае. Магчыма, з гэтым фільмам некаторым было б карысна пазнаёміцца нават раней, чым на першым курсе той ці іншай навучальнай установы, але такая практыка можа адмоўна паўплываць на псіхіку. Гэта надзвычай сур’ёзная рэч — нават другі раз фільм цяжка глядзець. Ды і знаёміцца са стужкай сам-насам на невялікім экране не тая гісторыя: гэта кіно з вялікай літары, падчас якога нельга ставіць на паўзу, рабіць перапынкі і нават на некалькі хвілін пераключыцца на іншую дзейнасць. Падчас вывучэння такіх твораў паглыбляешся і ўжо не можаш пакінуць пільны. Падобныя фільмы здольны паўплываць на жыццё — з іх і трэба пачынаць заняткі ў першакурснікаў.

Таму пытанні, якія тычацца ў першую чаргу патрыятычнага выхавання, можна назваць глабальнымі. Іх трэба выносіць на абмеркаванне падчас Усебеларускага народнага сходу, каб шукаць выйсце з той ці іншай сітуацыі. І ўжо потым гэта павінна вырашацца на ўзроўні міністэрстваў культуры і адукацыі.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Прэстыж роднай мовы ды будучыня вёсак

Гэтыя пытанні найбольш хвалюць **Вольгу НОВІК — дэлегата VI Усебеларускага народнага сходу, настаўніцу беларускай мовы і літаратуры Рудскай СШ (Іванаўскі раён, Брэсцкая вобласць).**

З Прэзідэнтам Беларусі Вольга Новік ужо сустракалася раней. Пяць гадоў таму Аляксандр Лукашэнка асабіста ўзнагароджваў жанчыну, адзіную тады прадстаўніцу з Іванаўскага раёна, ордэнам Маці. «Для мяне гэта быў хвалючы момант», — дзеліцца Вольга Іванаўна. Кацярына, Дар’я, Іван, Міхаіл і Ульяна — яе любімыя дзеці. Старэйшая дачка Каця таксама філолаг па адукацыі, жыве ў Брэсце і гадуе маленькага Глеба. Даша працуе галоўным бухгалтарам у ТАА «СТІСГА Пінскае» ў вёсцы Бобрык Пінскага раёна, Ваня — курсант Ваеннай акадэміі, Міша і Ульяна — вучні Рудскай сярэдняй школы.

Сям’я Новік жыве ў вёсцы Сухое, адкуль родам настаўнік-дэлегат і дзе да 2016 года дзейнічала базавая школа. У 1986 годзе Вольга Іванаўна закончыла Сушанскую васьмігодку, навучанне ў старэйшых класах працягнула ва ўстанове, дзе цяпер настаўнічае. Пасля школы жанчына паступіла ў Рагачоўскае педвучылішча. Скончыўшы яго, уладкавалася выхавальнікам у дзіцячы сад на Іванаўшчыне, выйшла замуж. Неўзабаве ў маладой сям’і нарадзіўся першынец Кацярынка. Затым жыццё Вольгі Новік склалася як у той прыказцы: дзе нарадзілася, там і згадзілася. Была ў роднай школе



Вольга Новік з вучнямі.

настаўніцай пачатковых класаў, педагогам-арганізатарам, завочна навучалася ў Брэсцкім дзяржаўным універсітэце імя А. С. Пушкіна, з 2013 па 2016 год — дырэктар Сушанскай БШ.

Навіну пра тое, што яна прадставіць на народным сходзе Іванаўшчыны, успрыняла станоўча. Як беларускі філолаг у тэму згадала драму класіка «Раскіданае гняздо». Героі купалаўскага твора Сымон і Зоська ў фінале

ўцякаюць ад пажару «на вялікі сход! Па Бацькаўшчыну!» Калі б у яе была магчымасць выступіць на форуме, у сваім слове абавязкова закранула б пытанне прэстыжу роднай мовы. Безумоўна, як шматдзетную маці, педагога і класнага кіраўніка яе турбуюць пытанні выхавання сучаснай моладзі. «Дзеці цяпер вельмі мала чытаюць. Мае ж аднагодкі пазнавалі жыццё дзякуючы мастацкай, і не толькі, літаратуры. Інтэрнэт, на жаль, замяніў кнігі. З беларускіх асабліва люблю творы Караткевіча, Шамякіна, Мележа. Алесь Загорскі з рамана «Каласы пад сярпом тваім» — мой любімы герой. Самастойны, хоць вельмі малады, дзейсны, моцны духам патрыёт — такі і ёсць мой ідэал грамадзяніна», — удакладняе дэлегат.

Акрамя педагагічнай работы, Вольга Новік яшчэ дэпутат Рудскага сельскага савета. «Як дэпутата мяне непакоіць будучыня невялікіх раённых цэнтраў і вёсак. Я працую ў сельскай школе, колькасць навучэнцаў у якой з году ў год змяншаецца. Хацелася б, каб моладзь, атрымаўшы адукацыю, вярталася на малую радзіму і стварала тут сем’і. Добра разумею, што маладым кадрам для гэтага неабходны праца і добры заробак. Адкрыццё невялікіх вытворчасцей, стварэнне фермерскіх гаспадарак, развіццё цяпличнага бізнесу ў Рудску і іншых населеных пунктах, на мой погляд, — добрае вырашэнне гэтай праблемы», — лічыць Вольга Новік.

Наталля КРЫВЕЦКАЯ, фота аўтара

Час яднання — час культуры

Наталля ВАСІЛЕВІЧ — дырэктар Новалукомльскага Палаца культуры — чалавек вядомы ў Чашніцкім раёне.

Нарадзілася ў Казахстане, падлеткам прыехала на радзіму маці. У Беларусі таленавітая дзяўчына стала студэнткай універсітэта культуры, вивучала бібліятэчную справу. Першыя крокі ў прафесіі рабіла на Лагойшчыне: некалькі гадоў працавала старэйшым бібліятэкарам на вёсцы. З канца дзеяносных працоўная біяграфія доўжыцца на Чашніччыне. Спачатку ўзначальвала метадычны аддзел раённай ЦБС, а праз некаторы час — Новалукомльскую гарадскую бібліятэку. І вось ужо пяць гадоў, як Наталля Васілевіч — на чале Палаца культуры. Жанчыну заўсёды вызначала актыўная жыццёвая пазіцыя: дэпутат гарадскога і раённага Саветаў дэпутатаў, кіраўнік народнага паэтычнага аб’яднання «Млын», складае вершы, піша прозу. Наталлю Васілевіч двойчы заносілі на раённую Дошку гонару, яна атрымала званне «Чалавек года Чашніччыны», а сёлета



абрана дэлегатам на VI Усебеларускі народны сход. Якія надзеі звязвае новалукамчанка з форумам у сталіцы?

Як зазначыла суразмоўца, зараз у беларусаў няпросты час. Пераацэньваюцца каштоўнасці, назіраецца сутыкненне інтарэсаў людзей розных поглядаў, пакаленняў. «Але ж мы — адзіны народ. Нам спрадвеку наканавана жыць на адной

зямлі, і вельмі хочацца, каб кожны ўтульна адчуваў сябе ў роднай Беларусі. Лічу, што будучы сход — спрыяльная пляцоўка для абмеркавання спрэчных пытанняў, паразумення, яднання, — падкрэсліла дэлегат. — Мы павінны разам ісці да здзяйснення галоўнай мэты — працвіцання краіны».

Добра ведаючы праблемы працаўнікоў культуры ў глыбінцы, Наталля Васілевіч спадзяецца, што яны не застануцца без увагі ўдзельнікаў сходу. Дэлегат адзначыла: шэраг мерапрыемстваў па праграме «Культура Беларусі» далі магчымасць аднавіць установы на Чашніччыне. Новае аблічча набылі раённы Дом культуры і некаторыя сельскія цэнтры. Добраўпарадкаваны тэрыторыі, якія да іх прымыкаюць. У год 480-годдзя Васіля Цяпінскага асабліва ўвага была скіравана на мясціны, якія звязаны з жыццём і дзейнасцю беларускага асветніка. Але не сакрэт, што пакуль культура застаецца галіной, фінансаванне якой пакідае жадаць лепшага. «Чакаю канструктыўнага дыялогу па гэтай праблеме», — зазначыла суразмоўца.

Дэпутат з Новалукомля пераканана: ва ўстановах культуры працуюць сапраўдныя энтузіясты. Яркі прыклад — калектыв Палаца горада энергетыкаў. Ён у 14-тысячным Новалукомлі — устаноўва з багатымі традыцыямі. Некалі яго калектывы выступалі ў розных гарадах Саюза, а дзіцячы танцавальны ансамбль «Светлячок» пабываў нават у ЗША. У сённяшні складаны час пры палацы — 20 клубных фарміраванняў. Удзельнікі радуць дасягненнямі і перамогамі на розных узроўнях. Устаноўва збірае людзей розных узростаў, адукацыі, сацыяльнай прыналежнасці. Яднальнымі цэнтрамі на вёсцы таксама застаюцца ВДК, клубы, бібліятэкі. «Культпрацаўнікі разумеюць: на іх ляжыць вялікая адказнасць за захаванне духоўнай спадчыны для будучых пакаленняў. Спадзяюся, што на сходзе абавязкова пойдзе гаворка аб тым, як належаў чынам падтрымаць галіну. Разам мы зможам знайсці пазітыўныя рашэнні», — падвяла вынік Наталля Васілевіч.

Ірына ТОРБІНА, фота аўтара

Святло раманіста

Мастацкая праца Мележа над «Палескай хронікай» працягвалася доўга (прыкладна з 1957 па 1976 год). Часопісны варыянт рамана «Людзі на балоце» з’явіўся восенню 1961 г., праз чатыры гады выйшла кніга «Людзі на балоце» (1965). У 1976-м адбылася часопісная публікацыя апошняга, трэцяга рамана «Завеі, снежань», кнігай жа незавершаны раман выйшаў ужо пасля смерці аўтара — у 1978 г.

Першую частку хронікі сам Мележ называў лірычным раманам. Другая ж — «Подых навалыніцы», паводле слоў А. Адамовіча, — гэта ўжо «раман-даследаванне», а трэці (на думку таго ж А. Адамовіча), «трагедычны», асабліва калі ўлічыць ненадрукаваны Мележам раздзел апошняга рамана, якія ствараюць вобраз эпохі, халоднай, мяцельнай, жорсткай і чужой да сваіх дзяцей, як у рамане «Пустадомкі» Лукаша Калюгі. Аўтар «Палескай хронікі» не ўтрымаўся, каб не ўзвысіць свой голас у абарону селяніна-працаўніка: «Многа кулакоў мы нарабілі». Многія з тых, каго ссылаем, маглі б папрацаваць з карысцю на агульную справу нашу! Людзі — капітал народны! Добры гаспадар усё, што можа спатрэбіцца ў гаспадарцы, выкарыстае».

У запіснай кніжцы беларускага класіка знойдзем і тое, як ён сам вызначае ўласную навізну ў падыходзе да тэмы калектывізацыі. У адрозненне ад многіх іншых творцаў, якія пісалі пра яе, ён убачыў не ідыятызм, не ўласніцкую душу селяніна, а яго самаахвярнасць, даверлівасць, веліч душы. Убачыў неверагодную жорсткасць да яго ў помныя трыццатыя гады, калі загінула вялікае мноства тых, хто ўмеў гаспадарыць.

Раман «Людзі на балоце» сваім лірызмам нагадвае прыгожую, багатую на пачуцці беларускую народна-паэтычную песню. І сама песня шырока ўключана ў мастацкую тканіну твора, дапамагаючы чытачу лепш зразумець душэўны стан герояў. Вось на вячорках у Куранях дзяўчаты спяваюць «Шумяць вербы». Песня, чутая Ганнай не раз, становіцца выразніцай яе самых патаемных пачуццяў і думак. І адначасова з’яўляецца як бы прадказальніцай нешчаслівага кахання яе і Васіля.

І вясельныя песні, якія шчодро прыводзяцца ў «Людзях на балоце», адгукнуцца вялізнаю скрухаю ў сэрцы Ганны, што выходзіць за Яўхіма не па каханні.

Аднак не толькі песні лірычныя і абрадавыя, песні аб гістарычным мінулым чуюм мы ў «Людзях на балоце», але і песні новага часу — «Інтэрнацыянал», «Марш Будзённага». Міканор песні пра калеку-салдата, у якой багата плачу, слёз, песні «царскага рэжыму», супрацьпастаўляе «савецкую», «перадавую» песню — «Марш Будзённага», якая, як сказана ў творы, «скора разышлася па цэлай балотнай акрузе...»

Новы час настойліва і ўладна нагадвае пра сябе.

Вялікі знаўца чалавечага сэрца, майстар псіхалагічнага аналізу, Мележ стварае партрэты. «Палеская хроніка» падрабязна апісвае сямейнае жыццё Глушакоў,



Іван Мележ, 1950 г.

ка Верачка (не даў Яўхіму і Ганне своечасова адвезці яе ў бальніцу). Пакорліва і разважліва ён гаворыць аб смерці малой: «Бог — даў, Бог — узяў!», паўтараючы словы вядомага біблейскага святога праведнага Іава Шматпакутнага, які, нягледзячы на ўсе цяжкія страты, смерці родных, лютыя хваробы, дзякаваў і славіў Бога, а за сваё цяпенне атрымаў узнагароду. Глушак імкнецца пераймаць паводзіны святога, спадзявацца і давяраць Богу, але хрысціянскае змірэнне, якое ён дэманструе, на жаль, знешняе, павярхоўнае, унутры героя кіпіць нярэдка злосць і нязгода з тым, што пасылаецца яму лёсам. Аднак Мележ пазбягае аднаколернасці ў абмалёўцы свайго героя, звяртаючыся да скупых аўтарскіх рэмарак, характарыстык яго паводзін, якія мяняюць наша ўяўленне аб ім. Вось і ў гэтым выпадку, каб не здалася чытачу, што за Глушакавай хрысціянскай пакорлівасцю Богу хаваецца абыякавасць да лёсу малой, беларускі класік дае каментарый да таго, якія ўнутраныя перажыванні гняздзіцца ў сэрцы старога, уключаючы ў сваё апавяданне голас Глушака: «Не трэба думаць, што Глушаку не было шкада малой. Не чужая ж кроў, свая, Глушакова насенне — і адзін дзень, і другі поўз у неспакойныя клопаты ціхі жаль аб нябожчыцы. Да жалю заўсёды прымешвалася злосць на нявестку, асабліва — на дурны выбрык на могільках. Як ні ляў яе, чуў сябе — і гэта дадавала злосці — нібы вінаваты. Хоць супакойваў сябе: Бог даў — Бог узяў; хоць разважаў цвяроза: не ведаў жа, што так кончыцца, — калі маліўся аб малой, быццам прасіў ва ўсявышняга літасці і даравання».

Пакуты сумлення, якія перажывае Глушак, яго зварот да Бога (чытач неаднойчы застане героя за малітвай), гавораць аб тым, што душа старога хоць і хворая, але жывая, яшчэ здольная на спагаду: не аднаго з куранёўцаў выбаўляў з голаду і бяды ў лютую гадзіну.

З вялікай цеплынёй і любоўю намалёваны ў «Палескай хроніцы» жаночыя вобразы. Найбольш яркімі ў эпапеі атрымаліся партрэты Ганны і Хадоські. Мележаўская Ганна параўноўваецца то з рабінаю, што «зазырчэла яркім, кідкім хараством, гарачым полымем агністых гронак», то з вішнёвай кветкай («І ўся яна — як вішня! Як кветка з вішні»), то з макавым цветам («Як мак! Як макаў цвет!»). Узятая для параўнання расліны ўжо самі па сабе паэтычныя, выклікаюць лірычны настрой, абуджаюць пачуццё прыгожaga, яркага, чыстага. «Ганарліўка» Ганна і з’яўляецца такой — прыгожай, яркай, цнатлівай, чыстай. Хораша, паэтычна расказана Мележам пра шчасце першага кахання Васіля і Ганны.

Вобраз Ганны быў узорам для сучасніц, бо заклікаў адстойваць сваю чалавечую годнасць, не губляць дзявочы гонар, не дазваляць нікому крыўдзіць сябе.

Стаўшы жонкай Яўхіма, Ганна пачынае зноў сустрэцца з Васілём, бо сэрца яе па-ранейшаму належыць яму.

Мастацкая літаратура адлюстроўвае нямала прыкладаў шлюбу «па разліку», паказаўшы, што яны непазбежна прыводзяць да здрады. І нягледзячы на тое, што «адзюльтэр», парушэнне сямейнай вернасці, якая б прычына яго ні была, амаральныя, пісьменнікі малююць іх, як справядліва заўважае прафесар, протаіерэй В. Зянькоўскі, нібыта гэта з’ява натуральная. Нават у Талстога ў «Іанне Карэнінай», адзначае ён, высокадабрадзейны Карэнін намалёваны так, што чытачы адчуваюць да яго гідлівасць, а жонка, якая парушыла вернасць, насуперак волі мастака

(бо Талстой усё зрабіў, каб падкрэсліць амаральнасць Ганны Карэнінай) выклікае да сябе пачуццё глыбокай сімпатыі. Нешта падобнае адбываецца і ў выпадку з мележаўскай Ганнай. «Раганосец» Яўхім, хоць і выклікае пэўнае спачуванне, жаль да сябе, але мала сімпатычны чытачу. А здрадніца Ганна па-ранейшаму карыстаецца любоўю. Чаму? Таму што чытач добра запомніў яе ранейшае каханне з Васілём і хоча бачыць вернасць яму.

Не атрымалася ў Ганны з Васілём. Паміж Ганнай і гаспадаркай Васіль выбраў усё ж гаспадарку. Не змог ён і разбурыць сям’ю, пакінуў маленькага сына. Дзіўна, што Ганна, калісь сама любячая маці, не можа зразумець прывязанасці Васіля да сына, як бы ігнаруе існаванне гэтай маленькай істоты на свеце, яе права мець бацьку, быць шчаслівым у сям’і, заклікае Васіля да сумеснага жыцця.

Мележ не ідэалізуе сваю любімую гераіню, разумеючы, што тут ёю кіруе эгаізм, клопат перш за ўсё пра сябе, а не пра каханага. Гэтым Ганна вельмі падобна да шолахаўскай Аксінні, якая таксама гатовая дзеля сябе на ўсё. Між тым і Васіль, і Рыгор любяць сваіх дзяцей. Дзеці прымушаюць іх цяплей ставіцца да жонак: «Што можа зрабіць адзін дотык ціхага, цёплага целыца дзіцяці. Васіль чуў, як у хмурую непрыхільнасць яго ўвайшлі, зашчымелі жаласць да малаго і вінаватасць. Паявілася ў душы штосьці чулае, кволае; з-за гэтага прыслухоўваўся ўжо да Мані, прыйшло ў галаву раптам: пра што яна думае?» Для Рыгора ж увогуле дзеці з’явіліся тым вырашальным момантам, які абудзіў у яго душы сапраўднае каханне да Наталлі. Цяпер ён часцей зазірае ў яе вочы, імкнецца спасцігнуць, што ў іх тоіцца.



Іван Мележ з маці, братам Расіцславам і дачкой Людмілай каля бацькоўскай хаты ў Гінішчах, 1950-я гады.

Абавязак бярэ перавагу ў Васілёвым сэрцы. Ён не можа парушыць маральны закон, разумее недазvoleнасць шчасця з Ганнай, несправядлівасць таго, што сын будзе сіратой пры жывым бацьку. Ён аказваецца натурай больш глыбокай, чым Ганна, якая адмовілася пільнавацца закона, без жалю разбурыла сямейнае гняздо. Адным словам, Ганна не з тых гераінь-анахранізмаў, якія святы і цвёрда абаранялі хрысціянскія погляды на заключэнне шлюбу, сямейныя адносіны. «Анахранізмам» у «Палескай хроніцы» Мележа, ды і ва ўсёй тагачаснай беларускай літаратуры, з’яўляецца і Хадоська, гераіня, якая цвёрда стаіць на пазіцыях хрысціянскай веры, захавання патрыярхальных устояў сям’і.

Вобразы Ганны і Хадоські побач з коласаўскай Ядвіссяй сталі самымі цікавымі і непаўторнымі не толькі ў беларускай, але і ва ўсёй савецкай літаратуры.

На старонках мележаўскай эпапеі створана вялікая галерэя яркіх пластычных, жывапісных партрэтаў не толькі сялян, але і людзей розных грамадскіх пластоў. Беларускі класік валодаў рэдкім умением выразна бачыць знешнасць і характар свайго героя і перадаваць вобраз чалавека так, што чытач мог адчуць намалёванае словамі. «У мяне стварэнне партрэта, — прызнаваўся аўтар «Палескай хронікі», — звычайна патрабуе асаблівых намаганняў. Партрэт галоўнай гераіні ў рамане «Людзі на балоце» Ганны Чарнушкі, пададзены ў самым пачатку кнігі, я змог напісаць здавальняюча толькі тады, калі кніга была амаль закончана». Як бачым, Мележ гэтым самым сцвярджае, што ў стварэнні партрэта гераіні ўдзельнічаюць і пейзаж, і дыялог, і ўнутраны маналог, і сюжэт, і г. д.

У творы адчуваецца святло прыгожай душы пісьменніка-класіка, яго любоў да чалавека, якога ён называў скарбам.

Цікавасць да творчасці Івана Мележа не знікае ў чытача і сёння. І, думаем, яшчэ многія і многія пакаленні беларусаў і іншых народаў будуць звяртацца да твораў гэтага ўнікальнай душы пісьменніка і асабліва да яго класічнага твора — «Палескай хронікі».

Зінаіда ДРАЗДОВА

Фота прадастаўлены Беларускім дзяржаўным архівам-музеям літаратуры і мастацтва



Іван Мележ у гасцях у танкістаў падчас працы над раманам «Мінскі напрамак», 1950 г.

бацькоў Міканора, Хадоські, Васіля, Ганны. Кожная з гэтых сем’яў мае свой характар, звычаі, традыцыі, сваю галаву. Яўхім і Ганна, стары Глушак і Глушачыха, Васіль і Маня — іх шлюбы асвечаны Царквой, але «нелюбоўныя», хоць і скасаваць іх нялёгка.

Два сыны ў Глушака — Яўхім і Сцяпан. Тым не менш стары лічыць сваім, «бацькавым насеннем», толькі Яўхіма, маючы на ўвазе падабенства да сябе ў маральным

Стэнаграмы ўнутраных размоў

Напэўна, усе, хто пачынае пісаць вершы ў сямнаццаць гадоў, свядома ці падсвядома выкарыстоўваюць гэтыя прастору для самадаследавання, шлях да самаразумеання і ўсталявання самагармоніі. Але каб прызнацца ў гэтым сабе і тым больш адкрыта заявіць чытачам, трэба мець значны ўзровень смеласці, самаўпэўненасці і шчырасці.

Янка Каліноўскі, па сведчаннях выдавочцаў, адзін з любімых паэтаў-ліцэістаў БДУ, які запамінаецца змрочнай і максімалісцкай эстэтыкай і незлічонымі згадкамі гурта Joy Division. Кніга, выдадзеная аўтарам у 2020 годзе («Галіяфы»), «зрывае маскі», паказваючы калі не сапраўдны твар (пандэмія — выконвайце масачны рэжым), то прынамсі сапраўднае імя творцы. Яна Нікіфарава адкрыта рэфлексуе, пачынаючы ўжо з вокладкі, назва на якой — «Пяць стадый прыняцця Яны Н.». На першай старонцы пазначана прысвячэнне — Янку Каліноўскаму. Таму непазбежна ўзнікае падзэрненне: у кнізе пісьменніца развітваецца са сваім гульнявым іміджам і ступае на шлях таго, каб «быць, а не здавацца». Насамрэч пазбаўленне ад юнацкага псеўданіма можа быць вельмі важным этапам, чымсьці кшталту ініцыяцыі для маладога творцы. Ідэя зрабіць з гэтага працэсу кнігу вельмі захапляльная.

Адмаўленне. Згубленасць. Тут чытача сустракае стары-добры Янка Каліноўскі з тым, што аўтарка крыху пазней з нейкай іроніяй абазначыць як «эстэтыку дэкадансу». Цыгарэты і таннае піва, універсам «Цэнтральны», дэпрэсійная музыка, асалода ад уласнай згубленасці ў жыцці... Аўтарка ўкладае ўсю моц юнацкага максімізму і ў тыповыя формулы накішталт «бясконца лета» і «абдымкаў з цыгарэткавым пахам», і ў элегантнае жангліраванне святых і побытавым: «Універсам «Цэнтральны» запрашае на Тайную Вячэру».

Рубленыя, урываючыя радкі і рыфмы, якія ўзнікаюць абсалютна нечакана, быццам выпадкова, адпавядаюць эстэтыцы.



Злосць. Разбітасць. Оптыкай для апісання гэтай стадыі аўтарка выбірае самазнішчэнне. Тут яна размаўляе пра яго вельмі канкрэтна і разнастайна: ніколі не спаць, узяць на сябе ўвесь боль, ісці па разбітым шкле, зрывацца на крык — вершы вельмі дынамічныя, фіксуюць моманты моцных і вялікіх выбухаў энергіі. Але іх зноў хочацца назваць максімалісцкімі. Тут першы і далёка не апошні раз чытач зноў наткаецца на ўлюбёны аўтаркай Joy Division і ўпершыню бачыць слова «каханне». Гэты верш — «Самазнішчэнне як вечаровае хобі» — насамрэч вельмі важны і шматзначны ў кантэксце кнігі. Без яго можна было б прачытаць радкі «...пакінь куток для майго кахання — твае самазнішчэнне і катаванне забіваюць м я н е» як сапраўды прысвячэнне каханаму чалавеку. Але ўлічваючы «пераходныя» матывы кнігі, здаецца, што гэта размова са сваім альтэр эга, спроба выйсці з межаў «эстэтыкі дэкадансу», знайсці паразуменне з сабой. Тут жа, у частцы «Злосць», нечакана ўзнікае верш пра беларускую мову.

«Мова! Як сонца мае беларускае...»

а ў рэшце рэшт

колькасць ясных дзён у Беларусі складае дваццаць пяць або трыццаць на год.

У вершах тут неаднойчы паўтораны матывы слепаты, сну, болю і катаванняў —

быццам розныя спосабы пераадолець злосць. І тут жа становіцца зразумела, што кніга не будзе цалкам прысвечана самарэфлексіям.

Гандаль. Абмен. Сама будова тэкстаў адпавядае назве. Нешта ўвесь час замяняецца на супрацьлеглае — боль, каб схавачь усе астатнія пачуцці: слабасць і пшчота замест моцы і жорсткасці, каханне замест гонару, «я цяпець не магу паэзію/я бясконца люблю паэзію». Частка пачынаецца тэкстам пра тое, што «боль — найвышэйшая ступень дасканаласці», і імкненнем ачысціць боль ад усіх астатніх непатрэбных пачуццяў. Апошні верш — паэзія літаральна запаўняе сабой кожнае адчуванне ў жыцці. Хочацца ўспрыняць гэтую кампазіцыйна ўтвораную дыхатэмію як шлях ад аднаго спосабу перажывання да іншага. Самазнішчэнне, якім была напоўнена частка «Злосць», тут пераходзіць у менш траўматычныя практыкі. Магчыма, у гераіні атрымалася дамовіцца?

Дэпрэсія. Адзіноتا. Сувязі паміж часткамі ўсталёўваюцца адразу. Папярэдняя заканчвалася паэзіяй, якая запаўняе прастору, гэтая пачынаецца поглядам на сябе звонку і асэнсаваннем страты ўласнага голасу.

мне кажуць не закідваць вершы,
а я сяджу, сумна ўсміхаюся і думаю:
а я іх даўно закінула;
за кніжкі Брэдбэры, По і Лаўкрафта,
за кружэлкі Джой Дзівіжн і ГрОба,
я пасялілася ў змрочных
постпанкаўскіх вобразах;
вочы замазала гатычнай падводкаю,
шыю задушыла скурам ашыйнікам,
вусны замоўклі пад цёмнай памадаю,
за мяне даўно кажуць Кёртыс, Мёрфі,
Сміт ды Морысі,
я забыла, як гучыць мой голас.

Расставанне ў кнігах, музыцы, у тым, што ты выкарыстоўваеш, каб хавацца і бегчы ад рэчаіснасці, перафарбоўвае ў свае колеры і адбірае першапачатковы. Гераіня глядзіць на навакольны свет і не бачыць нічога знаёмага, блізкага,

адзінота вяртае да музыкі і кніг. Дэпрэсія — сапраўды замкнёнае кола, і не ў кожнага ёсць магчымасць зафіксаваць яе развіццё ў верхах.

Прыняцце. Сонца. Навокал становіцца святлей, і цяпер можна разгледзець і горад, і людзей, і шнары на сваіх руках. Адзін з вершаў гучыць як паўіранічная замова на паспяховасць новага шансу дадзенага жыцця.

І сляза па ішчац не пакоціцца,
і ўсмішка на твары
з'явіцца,
І пад рукавом шнары
не прытояцца,
і колькасць іх на запясці
не зменіцца,
і да жанру «шчасце»
паэты звернуцца,
наблжліва ўсміхнуўшыся
«эстэтыцы дэкадансу»;

Пасля яго вершы насамрэч адкрываюцца шчасцю, каханню, цікавасці, вострае адчуванне адасобленасці згаджаецца. І, здавалася б, працэс завершаны. Але перадапошні верш, пачаты ледзь не з пастаральнай карціны, заканчваецца пажарам, а апошнім тэкстам у зборніку стаіць «i'm Jim Morrison and i'm dead». Такое кампазіцыйнае рашэнне ўскладняе ўражанні ад зборніка. Як гэта счытаць: працэс прыняцця сарваўся? Або апошні тэкст — канчатковае развітанне з Янкам Каліноўскім?

Увесь зборнік праз выбар кампазіцый непазбежна чытаецца як адна працягла гісторыя, разбітая на ступені. Але канчатковы вынік працэсу, што разгортваўся ў «Пяці стадах прыняцця Яны Н.», мы дакладна ўбачым толькі па наступных працах аўтаркі. Нягледзячы на імя на вокладцы, у гэтай кнізе было яшчэ вельмі шмат Янкі Каліноўскага і да канца не зразумела: ці знікне ён, ці трансфармуецца ў нешта, ці стануць вершы Яны Нікіфаравай непадобнымі да тэкстаў Янкі Каліноўскага? Тым больш прычын чакаць наступнай кнігі.

Дар'я СМІРНОВА

Натхненне са студэнцкай прапіскай

Шэсць гадоў таму пры Фундаментальнай бібліятэцы БДУ быў створаны клуб аматараў мастацкага слова «КЛУМБа». За гэты час яго ўдзельнікі гучна заявілі пра сябе не толькі ва ўніверсітэце, але і па-за яго межамі: у горадзе і нават у рэспубліцы.

Яны паставілі некалькі спектакляў, у тым ліку на сцэне Мінскага гарадскога тэатра паэзіі ў Купалаўскай гарадской бібліятэцы, наведаль шэраг памятных пісьменніцкіх мясцін, выступалі ў бібліятэках і навучальных установах Мінска, на розных фестывалях і кніжных выстаўках, друкаваліся ў газетах і часопісах, удзельнічалі і перамагалі ў літаратурных конкурсах. Восем «клубных» літаратараў маюць уласныя кнігі, пяцёра (Таццяна Купрыянец, Валерыя Ісаковіч, Настасся Каротчыкава, Кацярына Роўда і Кацярына Стройлава) сталі членамі Саюза пісьменнікаў Беларусі. Выйшлі і два калектыўныя зборнікі: «Кветкавыя ветразі» і «Пад ветразем натхнення».

І вось ажыццявілася яшчэ адна даўняя мара юных літаратараў: на свет з'явіўся альманах «АБДУмана», які, апроч папяровага, мае яшчэ і электронны варыянт. У назве хаваецца абрэвіатура БДУ — альма-матар кожнага з аўтараў. А аўтары яго розныя: і па ўзросце, і па інтарэсах, і па літаратурным досведзе. Але ўсіх аб'ядноўвае любоў да літаратуры, да мастацкага слова.

У альманаху прадстаўлены паэзія, проза, публіцыстыка, крытыка, пераклады. Большасць аўтараў выступаюць з вершамі. Тэмы, якія яны ўзнікаюць у сваіх творах, таксама розныя. Пераважна гэта інтымная лірыка.

З твораў на іншую тэматыку, бадай, адзін з найлепшых у альманаху — нераўнадрушны верш Веранікі Глобж «Брошенный пёс», дзе ад імя сабакі вядзецца шчымы маналог пра цяжкую сабачую долю:

Разгорелся рассвет. Я бегу без оглядки.
Мои лапы в пути уже пятые сутки.
Дикий голод теперь наступает

на пятки.
Мимо мчатся куда-то
пустые маршрутки.

У альманаху знайшлося таксама месца паэзіі філасофскай, духоўнай і пейзажнай, патрыятычнай і канкрэтна

ваеннай (апошняю ўжо традыцыйна прадстаўляе Таццяна Купрыянец). Паэтка настолькі захопленая гэтай тэмай, што ў яе нават у мірных вершы «Аўтобус № 79» «Автобус бежит по проспекту. // Как нули в броню, бьется дождь в лобовое стекло».

Аўтары альманаха спрабуюць эксперыментаваць. Прынамсі, філолаг-пяцікурснік Максім Кавалеўскі па-добраму здзіўіў нечаканымі знаходкамі рыфм. Ён неверагодна смела адрывае назойнікі ад прыназоўнікаў, прыметнікаў, часціц, прыслоўяў і іншых часцін мовы, пераводзячы першыя ў пачатак другога, суседняга радка: *искусство — из уст во; пустыне — пусть ты мне; застенках — затем, как; нерв — мне в; дальше — даль же; в окне — к не; в профиль — бровь иль; по ту — слепоту; небес — голос без.*

З прозы на старонках альманаха прысутнічаюць невялікія лірычныя замалёўкі, праўдзівыя жыццёвыя гісторыі і фантастычныя апаведы Надзеі Лазеркі, Хрысціны Юр'евай, Ягора Кудакціна, Яны Цэлы, Дар'я Вячоркі.

Чытачы змогуць адчуць таксама кітайскія матывы (Мікіта Крыцук) і прачытаць персідскія казкі ў перакладзе з мовы арыгінала Дзмітрыя Корзунава. Кацярына Роўда па-беларуску пераставіла вершы Ганны Ахматавай, Канстанціна Бальмонта, Іосіфа Бродскага, Марыны Цвятаевай (шкада толькі, што перакладчыца не прадставіла ў альманаху ўласныя вершы).

Трэцякурсніца журфака Кацярына Тарасава (яна ж адказная за выпуск альманаха) сваё даследаванне прысвяціла літаратурным аб'яднанням, дзе контурна разглядае прычыны іх узнікнення і перспектывы: ад ужо гістарычных «Маладняка», «Узвышша», «Полымя» да пазнейшых «Тутэйшых» і «Бум-Бам-Літа». За ростам гэтай дзяўчыны мне асабліва прыемна назіраць, бо некалі яе, тады яшчэ мінскую васьмікласніцу, я «знайшоў» на пасяджэнні літаб'яднання пенсіянераў і прывёў у «КЛУМБу». Зрэшты, Кацярына піша і вершы, якія друкаваліся ў шэрагу перыядычных выданняў, у тым ліку і ў «ЛіМе».

Большасць змешчаных у альманаху твораў зараджана жыццесцвярджальнасцю, аднак часам у іх закрываюцца



і песімістычныя ноткі, характэрныя для юных максімалістаў: «Всё кончено! Как дальше жить — не знаю» (Кірыл Іконнікаў), «Хутка сядзеш і ты без вяртання. // Ні зірнуць, ні кінуць, ні спытаць // Не змагу я. Няўжо ўсё так марна?» (Марыя Пятрэнка), «Мы прашаліся под эхо уставшего дня. // Вечер жёг фонари, а печаль жгла меня. // Мы прашались» (Анастасія Каротчыкава). Ды ніколі не сумняваюся, што з гадамі гэта пройдзе і іх будучыя творы загучаць куды больш аптымістычна. Хоць і тады, бадай, перад імі будуць узнікаць спагонечныя пытанні, пастаўленыя Уладзіславам Музычэнкам:

Хто я ёсць?
Што я маю?
Што шукаю, чакаю?
Колькі мне яшчэ, Божа,
Блукаць па зямлі?

...Калі мы з супрацоўніцай Фундаментальнай бібліятэкі БДУ Ірынай Шкіронак стваралі «КЛУМБу», то абазначылі яго як клуб аматараў мастацкага слова. Тады не думалі, што ўсё без выключэння яго ўдзельнікі акажуцца не толькі аматарамі літаратуры, а будуць імкнуцца сказаць у ёй і сваё слова. Зрэшты, сярод іх не толькі філолагі, але і прадстаўнікі іншых універсітэцкіх факультэтаў: гісторыкі і міжнароднікі, філосафы і юрысты, фізікі і хімікі, біёлагі і экалагі, географы і тэолагі.

Шкада толькі, што ў альманаху не аказалася твораў Вікторыі Бежалевай, Марыі Дуднік, Андрэя Кімбара, Аліны Масаловай, Фаіны Наканечнай, Анастасіі Трашчовай (Асі Айсберг), Івана Цвірко і некаторых іншых «клумбаўцаў», якія былі прадстаўлены ў свой час у паэтычных зборніках «Кветкавыя ветразі» і «Пад ветразем натхнення». Не думаю, што пералічаныя аўтары, скончыўшы ўніверсітэт і пачаўшы свой працоўны шлях, перасталі пісаць. І таму спадзяюся, што яны пазнаёмяцца нас са сваімі новымі вершамі і апавяданнямі ў наступных выпусках альманаха. Магчыма, знойдзем там і больш твораў на беларускай мове.

Анатоль ЗЭКАЎ

Ачышчальныя і гаючыя вершы

Аматарам паэзіі добра вядома імя **Вольгі Шпакевіч**. Нізкі яе вершаў часта з’яўляюцца на старонках перыядычных выданняў.

Няма бабулі, хаты, печы,
Даўно бабулька
ў іншым свеце...
Такім знаёмым,
родным нечым
Запахла ў горадзе
дасвецецм!

Многа вершаў створа-
на як салодкія ўспаміны
з дзяцінства. Некаторыя,
мяркую, былі напісаны
ў нячастыя прыезды на Па-
лессе або пасля. Тужлівы
настрой гучыць у радках:

Не была я даўно
на Палессі.

Я з душою знямелай, пакуль
Не пачую жаночыя песні
І крынічную мову бабуль.

Непарыўнае адзінства з радзімай... Гэтая
тэма аб’ядноўвае ўсе творы кнігі. Аднак
рэаліі жыцця трымаюць у горадзе, хаця
гэта для былых вяскоўцаў цяжкавата:

Ці радасць нясеш, ці затойваеш гора —
Самотны ты ў моры людзей.

Нямала вершаў, у якіх В. Шпакевіч уда-
ла дае апісанне з’яў прыроды: «Дзень і ноч
памяняліся ростам» (верш «Я чакаю вяс-
ну»). Раку Гарынь называе царыцай, якая
працуе: «Падол Палесся абмывае сваёй га-
ючаю вадой».

Прысутнічаюць у зборніку творы эка-
лагічнай тэматыкі. Вось радкі з верша «Ці
апомнімся?»:



Перасохлыя рэкі,
як вусны,
І з калодзежаў
знікла вада...
На памылках прырода
нас вучыць,
Ды не вучымся мы —
вось бяда.

Радзіма — не толькі той
куточак, дзе нарадзіўся,
але і ўся Зямля. Мяркую,
кіруючыся гэтым перака-
наннем, аўтарка размясціла
ў першым раздзеле вершы
«Чорнае мора» і «У Аб-
хазіі».

Чым жа напоўніць сваё жыццё? Як
існаваць, калі надта балюча для душы ўсё,
што адбываецца ў свеце, у сям’і? Пра гэта
даведваемся з наступнага цыкла «З Богам
размаўляць». У самой назве падказаны
 шлях наталення духоўнай смагі. Верш-
малітва, верш-споведзь, твор, напісаны
да праваслаўнага свята. Сваё бачанне
 шляхоў духоўнага ўзрастання паэтка ад-
люстроўвае ў вершы «Мая малітва»:

І гарыць лампадка. Ціха вусны
Славяць Бога, просяць у малёбе
За пакутны край наш беларускі,
А ў канцы — за грэшную сябе.

Наступны раздзел — «Высваю зяр-
няты надзей». Многія творы («Пакуль
жыву», «Несмяротнасць душы» і іншыя)
блізкія па тэме вершам папярэдняга.

Нізка аб паэтычным служэнні — «А вер-
шы пішуцца ад болю», «Кодэкс сумлен-
ня», «Пісаць вершы».

Паэтка адчувае ўнутраны боль ад таго,
што чалавек змяняецца ў горшы бок, бо
ў наш час, па словах Вольгі Шпакевіч:

Па апратцы — усіх сустракаюць
І праводзяць таксама па ёй.

І ўсё ж аўтарка настроена аптымістыч-
на, з надзеяй:

Чым далей — тым хутчэй часу поступ,
Тым рэальней, бліжэй небыццё.
А жывеш, дык ніколі не позна
Перайначыць сябе і жыццё.

Чорныя і белыя стужкі жыцця... Калі
яны мільгаюць вельмі хутка, то пачынае
здавацца, што жыццё — суцэльная шэ-
расць. Але ёсць каханне, якое расфарбоў-
вае свет, надае яму вясёлкавасці, напаў-
няе цудоўнай музыкай. Вось як у вершы
«Начное танга» з раздзела «Наліліся спа-
кусай ранеты»:

І музыка дзіўная ў сэрцы,
Бы райскі завёўся там птах,
Дыханне спяшае-імкнецца
Патрапіць мелодыі ў такт.

Лірычная гераіня перажывае каханне,
расчараванне, трывогу, надзею.

Прачытайце кнігу «Святаяннік» Воль-
гі Шпакевіч, адчуўце цеплыню і святло
вобразаў, пражывіце з аўтаркай то радас-
ныя, то горкія імгненні ачышчэння.

Галіна БАБАРЫКА

ZÁVUŚ [ZEITNOT, Pt. 1]

Праца з тэкстамі Таццяны Скарынкай, якая вы-
лілася ў матэрыял «На адмоўных нівах», прывяла
мяне ў тыя нетры сучаснай паэзіі, якія ў беларускім літ-
перыядычным дыскурсе не маюць не тое каб належнай,
але і хоць якой-небудзь прадстаўленасці. Я і сама не цягну
на літаратуразнаўцу, хутчэй на публіцыстку з прэ-
тэнзіяй, але менавіта такое самазванства дае нагоду для
гэтага матэрыялу.

Як было трапна адзначана на фэйсбучнай старонцы
Скарынкай, мая аналітыка сапраўды шмат у чым ха-
ваецца ў панцыр стылю і ўласнай думкі і, хаця нешта
разумею ў разборцы тэкставых вітковак, не надта падка-
вана ў іх далейшай зборцы. А ўсё маё жыццё з моманту
асэнсавання гэтага самазванства — гонка няспыннай
паляўнічай (ці дэтэктыва), якая нясецца стрымгалоў,
спрабуючы нагнаць свой змарнаваны на паралітарату-
ру час.

Адно з адкрыццяў апошніх дзён — згаданае Львом
Аборным, рэдактарам літаратурнага праекта «Полка»,
на сайце «Афіша Daily» падзяленне паэзіі на сучасную
і актуальную. Існаванне такога дзялення я адчувала даўно,
але толькі нядаўна даведалася пра плюс-мінус устой-
лівае паняццёнае размежаванне. У некаторай ступені
можна сказаць, што паняцце «актуальнай паэзіі» пры-
шло на змену слову «авангард», хаця ў характары новай
з’явы нашмат менш элітарнага самавызначэння і куды
больш «гарызантальнасці». У пэўны момант у якасці вы-
кліку самой сабе мне стала цікава паспрабаваць сур’ёзна
пабадацца з актуальнай паэзіяй на нейкай іррэгулярнай
(ці, калі пашанчае, рэгулярнай) аснове і навучыцца но-
вым для сябе глыбіням літкрытычнай анатоміі «на бягу»,
у палявых умовах. Чытачам — двайны профіт: неафіты
будуць даведвацца пра нехарактэрную для нашых шы-
ротаў паэтыку і яе тэндэнцыі, а дасведчаныя змогуць
прасяляцца над маімі нясмелымі спробамі праглынуць
залішне вялікі кавалак паэтычнай матэрыі, пакуль я буду
ёй самааддана і зачаравана давіцца. На жаль, беларуска-
моўны матэрыял не вельмі багаты на творы патрэбнага
кшталту, таму ў якасці доследных узораў будуць брац-
ца паэтычныя тэксты з ужо вядомага па маім мінулым
матэрыяле рускага інтэрнэт-выдання «полутона», якое
з самага свайго існавання ў пачатку нулявых спецыялізу-
ецца менавіта на актуальнай паэзіі.

Калі гаварыць пра мае фармальна-жанравыя прыя-
рытэты ў паэзіі, я — заўзятая аматарка эпікі і ліраэпікі,
і таму з шэрагу публікацый на *polutona*’х мацней за ўсё
ў галаву ўрэзаўся верш Марата Ісэнава «Формы выве-
травання». У ім прадстаўлена своеасабліва асацыя-
тыўная карта Пецярбурга, яго (у разуменні аўтара) сут-
насць, выхапленая з розных перспектыв: метафізічнай,
фізічнай і гістарычнай. Пачынаецца твор раскрыццём

метафізічнага пласта, падчас разгортвання якога паэт
выбудоввае некалькі даволі неардынарных кагнітыў-
ных канцэптаў. Сярод іх найбольшай увагі заслугоўвае
той вектар аповеду, які праводзіцца пад сцягамі распра-
цоўкі паняццёнай памяці. Як я пачынала выводзіць у сваім
мінулым матэрыяле, сучасная (то-бок, калі нарэшце на-
зываць рэчы сваімі імёнамі, актуальная) руская паэзія
шмат у чым працуе па прынцыпе санару. У нябачную
для звычайнага вока прастору пасылаецца пэўны ім-
пульс моўнай тканіны, які, быццам пыл ці мука, агор-
твае рэчы, што належаць да другога вымярэння, і дзя-
куючы акрэсленаму контуру дае мажлівасць кожнаму,
хто не мае спецыяльных аптычных прыстасаванняў,
успрыняць хаця б агульную форму прадмета (ці з’явы)
з іншасвету. Адною з характэрных ілюстрацый дадзенай
ідэі паўстае наступная страфа:

Чем глубже забвеньё,
тем оправданней воспоминание.
Гнездовья ангелов, разоренные
поколениями патриотов,
бабочки-серафимы,
порхающие на консолях,
главное, чтобы было о чем забывать.
Ведь это тоже подарок, и это —
город, который сверяет себя
с глубиной забвенья.

Памяць у гэтым урыўку фігуруе як пэўная мінус-з’ява:
згодна, зноў жа, з сучаснымі формамі светаразумення,
рэальнасць (разам з асобнымі яе аспектамі) будзецца з да-
памогай не пазітыўных, але адмоўных канструкцый. Вы-
даленне — гэта цалкам натуральны і заканамерны этап
узаемадзеяння з інфармацыяй: любая матэрыя з часам
распадаецца на мікрафрагменты, частка якіх засвойваец-
ца арганізмам як нешта карыснае, астатняе ж выводзіцца
як шлак. І памяць у такім кантэксце робіцца комплекснай
з’явай, якая складаецца з захавання асобных інфарма-
цыйных адзінак і забывання ўсяго лішняга. І такім чынам
Пецярбург для аўтара не толькі і не столькі памяць аб ім,
колькі на самай справе забыць (націск на «а»).

Калі весці гаворку пра больш матэрыяльныя з’явы, ня-
дзіўна, што горад (з яго асобнымі часткамі) у «Формах»
паўстае істотай адушаўленай. Чалавечымі здольнасцямі
надзяляе аўтар асобныя сцены («Стены кричат: // “хун-
хун”, или: “йо-йо”, «Немногие понимают, что некоторые //
стены обладают еще и слухом»), дрэвы («Никто не готов //
принимать сон, или счастье // так, как деревья»), ваду
(«Вода обучает // видит вот этот город») і дамы («Лице-
вые мускулы домов в напряжении», «Иногда стекла лопают-
ся, // и дома с внутричерепным давлением // прислоняются
воспаленными лбами к Белой ночи»). Менавіта дамы слу-
жаць найбольш яркім прыкладам увасаблення, іх жыц-
цю нават адведзены цэлыя строфы, як, напрыклад, гэтая:

Обязательное ночами,
когда иные дома
опускают высокие потолки,
вглядываясь в лица спящих жильцов,
и стараются для себя угадать,
кто еще не дорос,
а кто уже превращается постепенно
в собеседника, в собеседника.
Это подарок, и это —
здешняя достопримечательность сновидений.

Выразна плоцевымі рысамі літаратурных сатурналій
паўстаюць наступныя радкі, якія можна ахарактарыза-
ваць як кнігу рэцэптаў пецярбургскага тэксту:

Вспомни, что я писал тебе о комнате.
Чистописание напоминает каннибализм,
ибо питаемся болотным мясом,
обладивая чугуном, бронзу, деревья,
памятники, каналы, архитектуру,
чужие воспоминания, снегопады,
дожди, топографию каналов и реки,
стили, дома, колонны, жизнь вообще;
но каждый раз этого мяса столько,
что я спокоен за литературу.

Найменш удалым мне падаецца гістарычны пласт, да
якога верш звяртаецца бліжэй да завяршэння. Устаўкі
з рэплікамі мёртвых, звязаных з Пецярбургам, перса-
налій збіваюць агульны градус метафізічнай напружа-
насці, і сама гістарычная постаць горада ў адзежах, на-
прыклад, ваеннага Ленінграда, хаця і звязана з некаль-
кімі прабіўнымі момантамі (як працытаваныя раней
дамы з унутрычарэпным ціскам), але не дае адчуць пэў-
ныя этапы сапраўды істотнымі вехамі (сучасны Піцер
у некаторым сэнсе не прадстаўлены ўвогуле).

«Формы выветривания» — гэта вялікае самабытнае
падарожжа, і дзясятая частка якога не перададзена
ў маіх аб ім словах (не ў апошнюю чаргу з-за, шчыра
кажучы, недавычытанасці і недазразуметасці). І, нягле-
дзячы на задуманую грувасткасць, з кожным новым
прачытаннем уласны ўнутраны архіў пецярбургскага
міфа будзе папаўняцца новымі дадзенымі, а асобныя
вобразы маюць шанц назаўсёды змяніць звыклую кар-
ціну жыцця. Але каб паспяхова вучыцца новаму, трэба
ў свой час забываць старое. Не саромейцеся забываць.

Особенные стихи
всегда похожи
на отрывки из диалога.
Лучшие из них те —
в которых непонятно кто,
с кем и когда разговаривает,
и о чем.

Аліна БЛІМ



Мікола ГІЛЬ

Жыццё само па сабе — цудоўнае!

Як нечакана надыходзіць старасць!
Учора яшчэ чуўся маладым,
А сёння нейкая ад ранку вяласць,
І адчуванне: скончыўся калым...

Так і ў прыродзе, асабліва ўвосень:
Учора лета бабіна цвіло,
А сёння скуль узяўся сівер злосны
З імжакай снежнай, колкаю, бы шкло.

Зміраеішся, хоць з прыкрасцю, са сцюжай:
Маўляў, дачасны напамін зімы...
Са старасцю ж — як з доляю лапцюжнай:
Яна з табой ад сёння назаўжды...

Жыццё пражыць — не поле перайсці.
Напэўна, праўду прымаўка гаворыць.
Ды важна ўсё ж не колькі — як прайсці,
Як кожны з нас жыцця сцяжыну торыць.

Я сваё поле перайшоў, бадай,
І хутка нейк, нібы ў адно імгненне,
Вунь блізняка — падаць рукою! — край.
Ці ж так ішоў? І большае сумненне...

Чаму журботныя ўспаміны
Маіх дзіцячых і юных год?
Чаму сумныя згадак хвіліны,
Калі павінна быць наадварот?

Там была мама, там было лета —
Цёплае, доўгае — наўсягды,
Песня, што мелася быць мной спета...
Як абарвалася, знікла куды?

Туман кудзеліцца год пражытых
Паўсюль, куды ні кінеш пагляд.
Нішто не выблісне на спажытак,
Ніводнага дня не вярнуць назад...

О Божа, як пражыў жыццё!
Бы вінаваты прад усімі...

Найперш, балючае знацё,
Перад сваімі, дарагімі.

Як мала клопату аб іх
Я праяўляў! Бярог нядбала
Спакой найкрэўнейшых сваіх,
Як для іх ласкі не ставала!

Як жорстка крыўдзіў іх падчас
Няўвагай, чэрствасцю глухотнай,
Як іх душы агенчык гас
Ад маёй сцюжнасці страхотнай!

Даўгоў ужо я не сплачу —
Мізэрны час на цыферблаце,
Вось, бы малітву, і шапчу:
«Даруйце, родныя, прабачце...»

Сеецца ціха, бялюсенькі,
Сеецца плаўна, лягусенькі,
Сеецца мройна, пушаненькі,
Сеецца спорна, гусцененькі, —
З ранку да вечара
Снег.

Мелецца ціха, нячутненькі,
Мелецца плаўна, плывучанькі,
Мелецца мройна, бяследненькі,
Мелецца спорна, няўгледненькі, —
З свету да цемрані
Час.

Стаіць лагодная зіма:
Ні завірух і ні марозу,
І цьмы Піліпаўскай няма, —
Адно што снегу звыш запросу.

А сонца як яшчэ зірне
На снегу бель, хай і нясмела, —
Дальбог, лагода захлісне
Душу, а разам з ёй і цела.

І думка раптам мільгане,
Што нездарма зіме так рады
Сабакі й дзеці...
Вось і мне
Яна ўжо сталася прынадай.

Іскрыцца ў сонцы белізна,
Аж я, здаецца, праслязіўся.
Такая ў свеце чысціня,
Што, каб умеў, дык памаліўся б!

Снежніцы-прадвесніцы

Завірухі-мяцеліцы
Пагулялі ўволю —
Ні сцяжын на аселіцы,
Ні дарог у полі.

Веліканшай пасцелены
З краю ў край пярыны.
Белізнаю асветлены
Кут людскі й звярыны.

І ўначы, бы пад месяцам,
Няма сляпой цемры:

Халодны вецер
Непрыветна дзьме ў твар
Залаты ранак

Рэжуць мне цела
Забавы юнацкія
Адна цыгарэта

Стылая кава
Чакае гаспадара
Жыццё віруе...

Дождж за акном
Горад імгненна спусцеў
Восень ідзе

Восень шчыруе
Свет дагары куляе
Мы на ростанях

Смерць як пустэльна
З галавой накрывае
сыходзіць адна

Праз вялікія вокны
Сонейка яшчэ грэе
Але не мяне

Нутраным святлом свецяцца
Снегавыя нетры.

А калі поўня выблісне
Над белай пустэчай,
Зімы гадзюка выслізне
Сцюжай-халадэчай.

Так скуе ўсё навокала —
Трэск ідзе па сценах.
Тут міжволі завойкаеіш:
Стыне кроў у венах.

Дзе жывому тут схованка,
Дзе рады шукае?
Пад снегавым пуховікам
Вясенькі чакае.

Дык віхурцеся, снежніцы,
Хутайце жывое!
Вы напраўдзе прадвесніцы
Сілы яравое!

Тыдзень, як у бальніцы,
А здаецца, што год.
Змучаны, бы ў вязніцы,
Сноўдаецца народ.

У палатах — завозна,
Лішніх — на калідор.
Моляцца людцы слэзна,
Каб завязаўся здор.

Я — між гэтага люду,
Цешуся, ягамосіць:
Мо здаравейшы буду,
Свету белага госць?

Кожны гэтак мяркуе,
Боль спадзеву не сцёр.
Вынік — час занатуе:
Выпісаны — памёр.

Словы ў картцы набраны,
Каб падкрэсліць адно:
Першае — ўратаваны,
А другое — на дно!

Ад дзіцячай калыскі
Да калыскі-труны
То высока, то нізка
Гушкайся, як дурны,

У адно каб імгненне
Пляснуцца ўрэшце ніц,
Дзе ні явы, ні снення, —
Абарвалася ніць!

Ах ты, жыццейка наша,
А ці маеіш ты сэнс?
Аніхто не адкажа,
Нават сам экстрасэнс!

Вось і гушкайся, Вася,
Покуль ёсць нейкі рух,
І не думай аб часе,
Калі выпусціш дух...

Мае бярозы

Шумяць мае бярозы,
І будуць шумець,
Як згаснуць мае крозы,
Буду ў зямельцы тлець.

А покуль у трывозе
Слухаю лістазвон,
Ахутвае ў знямозе
Супакой, быццам сон.

У моцы беластволай —
Самой вечнасці час;
Не тое, што ў нас, кволых:
Трошкі ўспыхнуў дыў згас.

Пачуюць, можа, ўрэшце
І сыны іхні шум
І прыйдуць, каб атрэсі
Думак жыццёвых сум.

І ўнука, дасць Бог, клікнуць, —
Іх жа вырасціў дзед, —
Калі ў свой час пакінуць
І сыны белы свет.

Бярозы ж, як і сёння,
Усё будуць шумець,
І салоўкі на вёснах
У лістоце іх пець...

А покуль у трывозе
Слухаю лістазвон:
На нябыту парозе
Бы суцешвае ён.

Бяжыць, імчыць,
Нясецца куляй час.
Імчыць
Сам па сабе.
Не заўважае нас.

Хітаю
Сумна я
Старэчай галавой:
А колісь,
Помню, поўз
Ён быццам сам не свой.

І вымавіцца
Ўголас,
Бы з некім гавару:
Цяпер —
Бяжыш з гары,
Тады ж — брыў пад гару!

Гэта — ісціна, не адкрыццё,
Са старажытнасці знаная:
Чалавечае наша жыццё
З сэнсам слаба паяднаае.

Што было? Мітусня мітусні!
Імгненнае штось, няўлоўнае...
І ўсё-ткі жыццё, як ні зірні,
Само па сабе — цудоўнае!



Канстанцін КАСЯК

Вандроўнік без мяча — II (Хоку)

Не піша ручка
Сшытак чысты ляжыць
Расчараванне...

Яснае неба
Птушкі ляцяць у вырай
Я — проста глядач



Фота Кастуся Дробава.



Анатоль ЗЭКАЎ

На перапынку — у бібліятэку

Будынак, дзе мы вучыліся ў пачатковых класах (тады яшчэ не было сучаснай трохпавярховай школы), стаяў на ўзгорку, непадалёк ад сельскага клуба, у якім размяшчалася і бібліятэка. Вось мы і беглі туды на першым перапынку, каб узяць кнігу з якой-небудзь адной казкай. Прачытаўшы яе на другім перапынку, а то і крадком ад настаўніцы на ўроку (класы ж былі вялікія, за трыццаць вучняў — дзе ты за ўсімі ўсочыш?), ужо на трэцім перапынку беглі здаваць гэтую кнігу, каб узяць новую.

— Прачыталі? — сумнявалася бібліятэкарка.

— Ага, — ківалі мы дружна галовамі.

— Ну, давайце распаўядайце.

І мы хорам наперабой выкладвалі змест прачытанага.

— Вы не бегайце, заехаўшыся, на перапынках, — раіла нам бібліятэкарка. — Абменьвайцеся паміж сабой у класе.

Але дзе там! Кожны ж хацеў, каб як мага больш назваў кніг было занесена ў яго асабісты чытацкі фармуляр.

Забытыя героі

Калі я быў піянерам, наш атрад насіў імя юнага івацэвіцкага партызана Колі Гойшыка, які, не паспяваючы замінаваць чыгунку перад варожым эшалонам, што набліжаўся, сам кінуўся пад яго з узрыўчаткай: толькі б не прайшоў цягнік на фронт! Імя Героя Савецкага Саюза гамяльчаніна Аляксандра Ісачанкі на сіла школьнай піянерскай дружыны. Мы ведалі пра сваіх герояў літаральна ўсё, іх біяграфіі былі вывешаны на стэндах — у школе, у класе.

Ці чулі гэтыя імёны сённяшнія піянеры, ці скажуць што, калі іх нават назваць? Думаа, наўрад ці. А мы ўсё гаворым пра патрыятычнае выхаванне. Дык у чым яно?

«Не бойся, цётка»

Мой стрыечны брат Пеця жыве ў Бродах. Гэта адзіны сын малодшай бацькавай сястры Ганны, якая яшчэ ў маладосці захварэла на сухоты і, на жаль, рана памерла. Пецю расціла бабуля, маці яго бацькі.

Цяпер Пеця сам ужо бацька. І хоць сваіх сямейных клопатаў удосталь, ды нашу Патапаўку ўсё ж не забывае. Бывае, прыедзе, дык усіх родных — і блізкіх, і далёкіх — наведзе. Няхай на паўгадзіны, а да кожнага завітае. Дадому едзе, як правіла, «цёпленькі».

Звычайна прыежджае адзін, а на той раз і дзяцей з сабой узяў. Іх жа ў яго пяцёра, і ўсе адзін у адзін. Малыя яшчэ.

За сталом маці наліла Пецю чарку самагонкі і адразу графін з ёй прыбрала. У шафу паставіла. Пры гэтым сказала:

— Не крыўдуй, Пеця, але болей не дам. Каб ты быў адзін — іншая справа. Аднак ты ж з дзецьмі...

— Гэй, цётка, — абняў за плечы Пеця маю маці. — Гэта ж яшчэ лепш, што з дзецьмі. Што-што, а дахаты яны мяне давязучь, не кінуць пасярод дарогі. Так што не бойся, цётка, налівай.

Варвары

Спакон вякоў нашы продкі ніколі не лавілі рыбу вудай. На гэта яны не мелі часу, бо хапала клопатаў і па гаспадарцы. Для рыбалкі ў іх былі іншыя снасці:

сетка, невад, браднік, таптуха... Імі і карысталіся. Браканьерылі, адным словам. А рыба ў рэках была, не зводзілася. Бо няшчадна не трупілі яе, не глушылі, як гэта робяць сучасныя браканьеры, рознымі электравудамі знішчаючы нават малечу.

Кажуць, што ў нашых вадаёмах з кожным годам рыбы менее. Ды адкуль ёй быць пры такім стаўленні? Дык што ж мы пакінем дзецяў нашым, унукам, праўнукам і іншым пакаленням? І як яны адгукнуцца пра нас? Варвары, адным словам, ныйначай.

Праца — не гульня

Ёсць такая праца, з якой у адзіночку не справішся. Абавязкова патрэбны ў падмогу нехта другі, нават дзіця. Тую ж



Фота Кастуся Дробава.

дошку прыбіць. Як ты прыб'еш адзін канец, калі другі трымаць ніхто не будзе?

Мікіта ходзіць у дзявяты клас і па выхадных ужо завіхаецца на зямельным участку, дзе бацька будзе дом. То нешта падасць, то патрымае — глядзіш, і спорыцца праца.

Калі ж сябры пытаюцца ў Мікіты, што ён рабіў у нядзелю, падлетак адказвае: «У бацькі на будоўлі быў». І прамаўляе гэта з такім гонарам, быццам у космас злётаў! І насамрэч, хіба не цудоўна, калі мы можам ганарыцца тым, што папрацавалі, а не тым, што недзе добра пагулялі?

Раўненне на карову

— Паглядзі, як ты ўзараў! Ды за такія барозны рукі паадбіваць мала! — абураўся Пятро, ушчуваючы суседа Аляксея. — Каб барозны выглядалі, як добра нацягнутая струна, трэба вызначыць арыенцір на другім канцы сотак і на яго раўняцца. А ты... Эх-ма, — і махнуў рукою. — Няўмека, адным словам.

— Чаму гэта няўмека? — не пагаджаўся Пятро. — Вунь, бачыш, карова на лузе пасецца? Яна якраз і была маім арыенцірам.

— А ты яшчэ да ўсяго і дурань, Аляксея, — пляваўся Пятро. — Такое ўражанне, быццам і мазгоў не маеш. Хто ж гэта на рухомы аб'ект раўняецца? На статычны варта, на статычны!.. Вунь на тую бярозу, напрыклад. А карова ж не стаіць на месцы. Адышла на метр-другі, і ты за ёй скіраваў кая. Няўжо сам уласнай галавой да гэтага датумкаць не мож, — і загадваў: — Разварочвай кая — і давай па новай!

Правы на перыяд жніва

У раёне ўжо ўсе гаспадаркі пачалі ўборку збажыны, а ў гэтым у поле выйшлі

толькі два камбайны. Астатнія засталіся на мехдвары.

— У чым справа, Генадзьевіч? — тэлефануе кіраўніку гаспадаркі старшыня райвыканкама. — Ты ж мне на апошняй нарадзе дакладваў, што ўся тэхніка да ўборкі ўраджаю падрыхтавана.

— Тэхніка ж і насамрэч падрыхтавана, — вінавата апраўдваецца Генадзьевіч. — Толькі васьм падзіць на яе няма каго.

— Як гэта няма? — здзіўляецца старшыня райвыканкама. — Куды ж гэта раптам падзяваліся твае камбайнеры?

— Ды нікуды яны не падзяваліся. — Проста вадзіцельскія правы даішнікі пазабіралі. І ва ўсіх — з-за п'янкі.

— Даішнікі, кажаш? — узняў угору вочы старшыня і паабяцаў: — Ну, калі так, то вырашым мы гэтую праблему.

з маці. Думала, што ўсё гэта няпраўда, проста злыя языкі нагаворваюць. А тая яе ағаломшыла, што ніхто нічога не нагаворвае, так яно і ёсць.

Жонка выставіла мужа за дзверы. А ён і не пярэчыў, наадварот, як падалося жанчыне, нават узрадаваўся такому павероту падзей.

Дачка ж з маці сталі заклётымі ворагамі.

Певень у шараварах

Такога дзіва я яшчэ не бачыў: у бацькавага пеўня ногі абраслі густым пер'ем да самых кіпцюроў. Бегае, бы ў якіх шараварах. Я хацеў злавіць яго і нажніцамі абстрыгчы гэтае пер'е, але сястра катэгарычна забараніла. І прывяла пераконаўчы доказ: наперадзе, маўляў, зіма, маразы — і так певуну будзе значна цяплей.

А я і напраўду заўважыў: калі куры ўзімку часцей адседжваюцца ў хляве, і дзюбы на двор, як кажуць, не высоўваюць, то наш певень у сваіх «пер'евых шараварах» горда ходзіць, нягледзячы на маразы і завеі.

Пясок: чорны і жоўты

З поплава нашу пясок і засыпаю яна роўнасці ў двары, падсыпаю пад хату ды іншыя прыбудовы, каб у іх не трапляла вада пасля дажджу. Пакуль схаджу па наступную порцыю чарназёму, куры ўжо ўсё разграбучь. А васьм дабраўся ў выкапанай яміне да жоўтага пяску і пачаў засыпаць двор ім, дык заўважыў, што куры да яго не падступаюцца. Чаму, я не мог зразумець.

Сітуацыю праясніў бацька:

— Яны ж не дурныя. Ведаюць, што ў чарназёме хоць якую кузурку знойдуць. А ў жоўтым пяску чым пажывіцца? Вось ён і не цікавіць іх...

Без гаспадара

Дзевяць гадоў таму памерла маці, і з таго часу адзіная жывая душа ў бацькавай хаце — гэта кот Васька. І ён ад свайго гаспадара — ні на крок. Бацька сядзе на канапу — і кот залезе яму на калені; ляжа на ложак — і кот уляжацца побач ці нават прымосціцца ў яго на жываце. І па двары за бацькам неадступна бегае, і са стаялкі ні на крок, калі той нешта майструе.

А то здарылася бядя: бацька раптам занядужаў — і яго паклалі ў бальніцу. Даглядаць гаспадарку (курэй ды таго ж ката) са Жлобіна прыехала дачка, мая сястра Галя. Потым яна распавядала:

— Коцік зазірне ў спальню, дзе адпачываў з бацькам, паглядзіць на пусты ложак і паварочвае назад. Ніколі не бачыла, каб у адсутнасці гаспадара на яго ложак залез. А васьм ці з'явіўся той, правяраў штодзённа...

Абое рабое

У панядзелак сябар запісаўся на прыём да знаёмага стаматолага, які мае свой прыватны кабінет. Але ў нядзелю было адно мерапрыемства, на якім ён добра «падзаправіўся». Не хацелася дыхаць на стаматолага, хай сабе і знаёмага, перагарам, і мой сябар папрасіў перанесці прыём на іншы дзень. Назваў і прычыну.

— Ды нічога страшнага, прыходзь, — супакойў свайго пацыента стаматолаг. — Падумаеш, учора выпіў. Я ўжо сёння зранку шклянку спірту пацягнуў...

Цягнік ідзе на Поўнач



Сямён Бытавой.

Сібір і Далёкі Усход не перасталі быць роднымі для беларусаў. Вялікае мноства выхадцаў з Беларусі жыве ў гэтых рэгіёнах. Сваяцкія і сяброўскія стасункі звязваюць нашых людзей не толькі з тамтэйшымі славянскімі і іншымі перасяленцамі з Захаду, але і карэннымі жыхарамі.

Адзін з тых, хто пісаў пра далёкаўсходнія «ўскраіны», паходзіў са Жлобіна (нарадзіўся ў 1909 г., памёр у 1985 г. у Петравадзку). Сямён Бытавой — тыповы «сацыялістычны рэаліст», але ў яго творах, шматразова перавыдадзеных пад змененымі назвамі і ў перапрацаваным выглядзе, ёсць элементы непрытворнай маральнасці і шчырага патрыятызму. Пашыраючы межы Радзімы, ён адначасова звяртае ўвагу чытачоў на лёс суайчыннікаў, якія вялі яшчэ амаль паўплемныя лад жыцця.

У мінулыя стагоддзі ўвагу еўрапейскай моладзі больш прыцягвалі індзейцы і іншыя «экзатычныя» народы, а вялікі сібірскі субкантынент заставаўся не вельмі прывабнай «белай плямай». Што адбывалася з сапраўднымі гаспадарамі зямлі, куды цары, а потым Сталін ссылалі «ворагаў» імперыі і народа?

Героі Бытавога-Кагана — орачы, удэге, ніўхі і іншыя «карэнныя» прадстаўнікі. Натуральна, што галоўны матыў — «савецкае будаўніцтва», якое суправаджаецца прыездам да іх настаўнікаў і ўрачоў, стварэннем новых паселішчаў, барацьбой з шаманствам і «спіртаносамі». Адзін з рускіх асветнікаў у «Беразе шчаслівай ракі» спрабуе «научыць орачаў берагчы працоўныя грошы», выступаючы супраць «вогненнай вады», тытуню і опію. Письменнік падкрэслівае ўдзел прадстаўнікоў «паўночных» народаў, якія сталі камсамольцамі і камуністамі, у партызанскім руху, а потым у Вялікай Айчыннай вайне. Экскурсы ў больш «далёкую» гісторыю, са згадкамі такіх першапраходцаў, як Іван Казырэўскі, які меў беларускія карані, паказвалі, што кантакты паміж рускімі і мясцовымі жыхарамі былі менш жорсткімі, чым у Амерыцы. Пераканаўча гучыць орачка і агульначалавечае: «Сору чу адакасі недугу» — «Вайна — самая злая справа для чалавека».

Пачаўшы пісаць у Ленінградзе, куды пераехаў шаснаццацігадовым юнаком у 1925 г. і дзе, працуючы простым рабочым, наведваў літаратурную студыю, Бытавой зрабіў Далёкі Усход галоўнай тэмай пасля першай паездкі туды ў 1933 г. У вершах яго ёсць шчырасць, нявыдуманасць дэталей, але часам сустракаецца і дэкларатывнасць, адсутнасць паэтычнага пачуцця. Лепш атрымліваліся нарысы і апавесці.

«Вецер з горных вяршынь», «Ноччу скалы свецяцца», «Доўгія навалніцы», «Зімняя вясёлка», «Багун», «Корань жыцця», «Сады ля акіяна», «Лебедзі ляцяць над тайгой», «Алені бягуць да гарызонту», «Лясная школа», «Рака тваіх бацькоў», «Цягнік прыйшоў у Тумнін» — ад саміх назваў яго кніг веерамантыкай вандраванняў і прыгод, незвычайных уражанняў.

А пачалося ўсё яшчэ на Гомельшчыне, у Жлобіне і Рагачове, а таксама ў Бабруйску, дзе прайшло яго дзяцінства і пачатак сталення і пра якія ён чуліва ўспамінаў у «Аповесці аб адным падарожжы» — «Ад снегу да снегу».

Алесь СІМАКОЎ

Каханне і самота

Януш Леон Вішнеўскі — бадай, ці не самы папулярны ў Беларусі з сучасных польскіх пісьменнікаў. Ён не раз наведваў нашу краіну, распавядаў пра сябе і сваю творчасць на сустрэчах з чытачамі. Падчас аўтограф-сесій да яго выстройваліся вялізныя чэргі прыхільнікаў.

Раман Януша Вішнеўскага «Канец адзіноты», пераствораны па-беларуску Кацярынай Маціеўскай і Ганнай Янкутай, нядаўна пабачыў свет у сталічным выдавецтве «Янушкевіч».

У анатацыі пазначана, што твор з'яўляецца пачуццёвым працягам легендарнага рамана «Адзінота ў сеціве» (2001), што, выдадзены паруску, на працягу не аднаго года быў бестселерам і ў нас, і ў Расіі. Чым жа раман так зачараваў чытача?

«Адзінота ў сеціве» — шчымлівая, пранізлівая гісторыя кахання. Аўтар апісаў сучаснікаў, іх праблемы, спробы стаць шчаслівымі і... татальную, невыкаранальную адзіноту, якая з'яўляецца неад'емнай часткай існавання многіх людзей. Не дзіва, што кніга стала адной з самых запатрабаваных: шмат хто пазнаў у ёй сябе, уласны досвед. Гэта апавед без хэпі-энду, у фінале якога аўтар пакідае сваіх герояў надламанымі, з расшкматанымі душамі, вымушанымі ізноў, які ўжо раз, «збіраць» сябе па кавалках. Гэткі ж стан перадаецца і чытачу. У сучасным свеце звышхуткіх інфармацыйных патокаў і перагружанасці чалавеку надзвычай складана сустрэць роднасную душу і, галоўнае, зразумець гэта (бо неабходны доўгія шчырыя размовы, няпросты шлях псіхалагічнага пранікнення ў свет іншай асобы і яе спазнанне, дый аналіз уласных запатрабаванняў). Нават сем'і часта ствараюцца як негалосны кантракт аб наладжванні сумеснага побыту, калі «падыходзіць час», — так зручней існаваць, паўстае ілюзія пэўнай абароненасці. У чалавека няма часу зразумець нават самога сябе, не кажучы пра тое, каб даследаваць, чым жыве яго партнёр. Герой Вішнеўскага, Якуб і Агнешка, хай сабе і пазнаеміліся ў сеціве, мелі смеласць на працяг «размовы» ў рэальнасці. Яны адчулі, што не проста з'яўляюцца роднаснымі душамі, але Бог нібыта спецыяльна стварыў іх адно для аднаго. Кожны зведаў балючыя страты, тым больш аргументаў цаніць і берагчы іншага. Расстаюцца ж яны, па вялікім рахунку, з-за таго, што Агнешка... спужалася! Аднойчы дазволіўшы сабе зведаць сапраўднае шчасце, пераканаўшыся, што цуд усёпаглынальнага кахання магчымы не толькі ў казках, але і ў рэальнасці, яна палохаецца гэтага! А варта ёй было дапусціць толькі цень сумнення, як да кучы навалілася і пацупіць віны, і ўсведамленне ўласнай сацыяльнай агіднасці (яна ж здрадзіла мужу, балазе што адносіны яго да жонкі базіраваліся на эгаізме і безапекальнасці ўпэўненасці ва ўласным вяршэнстве), і рызыка апынуцца перад чымсьці нязведаным, на парозе новага досведу... Куды зручней аказалася вярнуцца ва ўласную ракавіну, хай і цесную, да абрыдлых стасункаў з мужам (што сталі для яе як адзенне, з якога яна вырасла), затое — без каліва нейкай непрадказальнасці, туды, дзе ўсё вядома навоабмац, з заплушчанымі вачыма, на многа крокаў наперад...

З заміраннем сэрца разгортваеш працяг даўняй гісторыі, спадзеючыся ізноў сустрэцца з яе героямі, якія, нягледзячы на знешнія абставіны, упарта змагаюцца за права быць шчаслівымі, зразуметымі, пазбавіцца самоты. Тым больш на адпаведныя сентэнцыі натхняе сама назва — «Канец адзіноты». На першых жа старонках мы назіраем за Агнешкай, як яна, выслізнуўшы са шлюбнага ложка з-пад рукі паўсоннага мужа, сам-насам напіваецца віскі на ўласным балконе, размазваючы слёзы і згадваючы самыя яркія старонкі кахання да Якуба. Яна — ужо не тая гарэзлівая, дзёрзкая, імпульсіўная, здольная на непрадказальныя ўчынкi дзяўчына, якой палюбілі яе чытачы папярэдняга рамана. Са сталасцю

і досведам з'явіліся асцярожнасць і разважлівасць. А з яе мужам трансфармацыя адбылася зусім неверагодная: з чэрствага эгаіста, для якога істотнай была толькі ўласная асоба, ён ператварыўся ў чулага і клапатлівага сем'яніна і бацьку. Яго нібы падмянілі! Цяпер ён здольны на самыя добрыя і альтруістычныя ўчынкi: кладзе ў жончыну сумку акурат

на падрыхтаваныя для яе абеды, каб тая не сядзела галоднай на працы; падчас ляснога паходу прыхоўвае частку грыбоў у вялікім заплечніку, каб у кошыку іх было не болей, чым набіраў малы сын... (Пад уплывам чаго Ёахім гэтак змяніўся, узяўся над сабой ранейшым, настолькі псіхалагічна вырас, чытачу не паведамляецца.) Але ж галоўныя героі ў творы — моладзь: сын Агнешкі Якуб (названы ёю імем найдааражэйшага для яе чалавека) і каханая Якуба-малодшага Надзя. Гісторыя іх блізкасці выглядае амаль ідылічнай: на працягу ўсяго рамана яны ні разу не пасварыліся, цень непаразумеўня прамільгнуў толькі аднойчы і адразу ж быў «прапрацаваны» ў размове. Маладыя людзі — тыповыя прадстаўнікі новага пакалення: яны ведаюць, чаго хочуць ад жыцця і як зарабіць грошы, здольны прымаць рашэнні і браць на сябе адказнасць, не вырашаюць свае праблемы за кошт іншых.

Гісторыя Агнешкі і яе дачыненні з мужам падаюцца часткова ў інтэрпрэтацыі сына Якуба, які перажывае, што маці не ставіцца да бацькі з той жа цеплынёй, што ён — да яе. Для Якуба незразумела яе халоднасць і адчужанасць...

Да гісторыі Агнешчынага кахання мы вяртаемся праз дэтэктыўнае расследаванне, што на падставе выпадкова атрыманых урыўкавых звестак і супастаўленняў з «раманам аднаго польскага пісьменніка» праводзіць Надзя. З Агнешчыным каханым сустракаемся толькі завочна: праз інфармацыю, якую Надзя выкопвае ў сеціве. Даўняя драма прымусіла Якуба-старэйшага памяняць месца жыхарства і звыклую працу — ён пераязджае ў глыб іншага кантынента, так і застаўшыся самотным. Надзея на шчаслівы яго лёс, што на працягу ўсяго расповеду трымала ў тонусе, падагравала цікаўнасць, растае на апошніх старонках — з ім мы болей не «ўбачыліся»...

Аўтар не дае адназначнага адказу, ці пашкадавала Агнешка пра той даўні выбар не на карысць каханага, ці не пакутуе яна ад запозненага раскаяння. У любым выпадку чалавек ніколі не мае шансу «адыграць» назад і перапісаць жыццё на чыставік без памылак, як бы ні шкадаваў. Але нечы досвед можа стаць урокам іншым. Дык што ў выніку страціла і што знайшла Агнешка? Па-першае, страціла сябе як Жанчыну, і патэнцыял яе нерэалізаванага кахання цяжарам застаўся ў душы. Па-другое, і Якуб-старэйшы праз гэта застаўся адзіночкі (такім чынам, назва рамана апраўдана хіба што ў дачыненні да Якуба-малодшага і Надзі). Па-трэцяе, Агнешка ўсё адно жыве ў хлусні: Якуб-малодшы, як выявіла экспертыза па яго замове, не з'яўляецца сынам таго, каго ён называе бацькам. Па-чацвёртае, у выніку і Якуб-старэйшы аказваецца абкрадзеным на радасць бацькоўства... Адзіная «знаходка» — цалкам забяспечанае жыццё, у якім усялякая рызыка і непрадказальнасць зведзены да мінімуму. Калі толькі такое можна лічыць «знаходкай». Дый кар'еру ніхто не замянае рабiць... Хаця, што да кар'еры, пытанне спрэчнае: і Якуб, як можна меркаваць на падставе аналізу яго характару, не замянаў бы Агнешцы ў яе прафесіі.

Але няма сэнсу зважаць на кніжку за тое, што фінал яе не такі, якім яго хацелася б бачыць: гэта тыповая гісторыя з жыцця, тысячы падобных адбываюцца побач з намі... Зрэшты, жыццё працягваецца, Якуб-старэйшы, хоць і з'ехаў у Аўстралію, балазе, не памёр, Якуб-малодшы сустрэў сваё каханне, у яго — сваё жыццё, незалежнае ад бацькоў. Калі Яго Вялікасць Лёс палічыць тое патрэбным, патэнцыйна Якуб-старэйшы і Агнешка яшчэ могуць паглядзець адно аднаму ў вочы і дараваць...

Тадора ШПІЛЬКА

Пра георгіеўскіх кавалераў

У выдавецтве «Медысонт» пабачыла свет кніга Валерыя Тухты «У бляску і цені салдацкіх крыжоў», у якой распавядаецца пра жыццёвы шлях Дамініка Канопкі (1886—1975), удзельніка Першай сусветнай вайны, поўнага Георгіеўскага кавалера.

Падаюцца звесткі і пра іншых выхадцаў з Лепельшчыны, уганараваных такімі ж узнагародамі на франтах той жахлівай і паўзабытай вайны. Кніга багатая ілюстравана фотаздымкамі.

Краязнаўца Валерыя Тухта нарадзіўся ў Лепелі, скончыў гістарычны факультэт Магілёўскага Дзяржаўнага ўніверсітэта імя Аркадзя Куляшова, настаўнічаў у Лепельскім раёне, кіруе краязнаўчым школьным гуртком «Нашчадкі». Даследуе помнікі археалогіі і падзеі Першай і Другой сусветных войнаў на тэрыторыі роднага раёна,



займаецца зборам легенд і паданняў, разведваў звыш 20 археалагічных помнікаў, 8 з іх упершыню ўведзены ў навуковы зварот. Мае больш як сотню артыкулаў на краязнаўчую тэматыку ў розных перыядычных выданнях. Пераможца рэспубліканскага конкурсу «Беларускі настаўнік года — 2008».

Аляксей ШАЛАХОЎСКІ

Алішэр НАВАІ:

«Дарога ў свет»

Шухрат СІРАЖЫДДЗІНАЎ — вядомы ў свеце наваізнаўца, прафесар, доктар філалагічных навук, рэктар Ташкенцкага дзяржаўнага ўніверсітэта ўзбекскай мовы і літаратуры імя Алішэра НАВАІ. З даследчыкам, які наведваўся ў Мінск на святкаванне юбілею класіка ўзбекскай літаратуры, і гутарыць наш карэспандэнт.

— **Феномен Алішэра Наваі... Чаму яго ўшаноўваюць ва ўсім свеце?**

— Алішэр Наваі — персана, якая, без усялякіх сумненняў, мае сваё важнае месца ва ўстанаўленні Усходняга Рэнэсансу і ў цывілізацыі чалавецтва ўвогуле. Ён з'яўляецца вялікім паэтам і мысляром, які зрабіў неацэнны ўнёсак у развіццё і квітненне чалавечага мыслення сваімі гуманістычнымі ідэямі, літаратурна-філасофскімі поглядамі і бессмяротнай лірыкай.

Пасля сябе Алішэр Наваі пакінуў велізарную, досыць важную літаратурную і духоўную спадчыну. Пяцірыца (Хамса), якая складаецца з пяці паэм кожная, з'яўляецца квінтэсэнцыяй усходняй філасофіі. А яшчэ ж паэтычны зборнік сямі дыванаў «Скарбы думак», які ўключае ў сябе 104 тысячы радкоў газеляў, і персідскі дыван і оды-касыды, навуковая праца «Цяжба дзвюх моў», дзе закладзена абгрунтаванне цюрксай літаратурнай мовы і гэтым дадзены штуршок развіццю літаратуры ва ўсім цюркскім свеце, знайшлі свой водгук, у прыватнасці, і ў Азербайджане, Турцыі, сярод татар Паволжа, і яшчэ дзясяткі навуковых прац рэлігійнага і дыдактычнага характару... Усё гэта з'яўляецца яркім паказчыкам геніяльнасці і ўсебаковасці развіцця Наваі. Ён адносіцца да рэдкага ліку выбранных паэтаў Усходу, якія нараджалі свае творы ў дваццаці ўсходніх жанрах. Нястомны абаронца інтарэсаў свайго народа, прапагандыст міру, дабрыні, гуманізму, адзінства нацыі і аднасці паміж народамі, Алішэр Наваі асноўнай ідэяй сваіх твораў вылучае праблему выхавання ўсебакова развітой асобы.

— **Вы закранулі пытанне цюрксай мовы і ролі Наваі. Крышачку падрабязней пра гэта...**

— Яркі прадстаўнік эпохі Адраджэння, адначасова з'яўляўся амбасадарам міру, ён змагаўся за наданне прававога статусу роднай мове ў няпростых гістарычных умовах, якія характарызавала гаспадаранне арабскай і персідскай моў не толькі ў галіне навукі і літаратуры, але і ў палітычнай сістэме таго часу.

Агульнавядома, што мовай навукі была арабская, а персідская з'яўлялася мовай паэзіі. Афармленне афіцыйных дакументаў вялося на дзвюх мовах. Цюркская разглядалася ў якасці недасканалай і нераспрацаванай. Усе цюркамоўныя народы без выключэння пісалі на гэтых мовах. Таму нават сёння, мяркуючы па кнігах, нярэдка пачуеш пра тое, што сусветныя знакамідасці Авіцэна і аль Харэзмі былі арабамі, а Біруні персам. А літаратура цюркамоўнага свету знаходзілася на ўзроўні простага люду. Наваі здолеў раскрыць прыгажосць і багацце цюрксай мовы, даказаў яе права на існаванне поруч з арабскай і персідскай. Нават тую багатую літаратурную і духоўную спадчыну даісламскага перыяду, цюркамоўны вопыт у дакументаванні дзяржавы, якія збіраліся на працягу стагоддзяў і былі страчаны з-за мангольскага нахвасця, па меры сваіх сіл і магчымасцей вярнуў да жыцця. Гэта і з'явілася асноўным каменем судакранання ў замацаванні цюрксай мовы як дзяржаўнай ужо ў часіны праўлення наступных дынастый Цімурыдаў. Ва ўмовах складанай палітычнай абстаноўкі сваёй эпохі Наваі бярэ на сябе смеласць і ставіць мэта ўсталяваць статус цюрксай мовы.

У творы, які прысвечаны праблемам мовазнаўства, «Цяжба дзвюх моў», аргументуюцца і даказваюцца стылістычныя, граматычныя і фанетычныя магчымасці цюрксай літаратурнай мовы. Алішэр Наваі вядзе інтэлектуальную спрэчку,



Шухрат Сіражыддзінаў.

дзе, па сутнасці, няма пераможцаў і пераможаных. Гэтая спрэчка з'яўляецца доказам таго, што кожная мова мае права стаць літаратурнай. Наваі ў сваіх навуковых творах раскрывае вялікія тэарэтычныя магчымасці роднай мовы, а ў паэтычных творах, у прыватнасці ў «Пяцірыцы», выяўляе велізарныя рэсурсы мастацка-выяўленчых сродкаў. І тым самым абумоўлівае і прымушае, па сутнасці, змяніць адносіны да цюрксай мовы. З гэтага моманту пачынаецца новая эпоха ў развіцці цюркскіх моў і літаратуры.

Наваі, стаўшы стваральнікам адзінай сістэматызаванай літаратурнай мовы, пакінуў цюркамоўным народам і нашчадкам дасканалую мову, у якой распрацаваны і навукова абгрунтаваны ўсе моўныя і паэтычныя нормы, а таксама літаратурныя жанры.

— **Наваі пры жыцці стаў прызнаным і пашанотным не толькі сярод узбекаў, але і сярод іншых народаў. Пачалася яго шырокая дарога ў свет...**

— Гісторык і сучаснік Наваі Даўлатшах Самаркандзі піша пра паэта, што цюркскі дыван Вялікага Эміра стаў вартым прадмета абмеркавання і ўпрыгожвання збораў, сходаў Султанаў. Яго слава разнеслася да Меккі, Багдада і Дамаска. Імператарскія колы з вялікай захопленасцю чыталі яго паэзію. Усё адукаванае насельніцтва свету спяшалася азнаёміцца з шэдэўрамі яго паэзіі. У чым сакрэт? Геній Наваі быў надзіва ўніверсальны: паэт, музыкант, вучоны, архітэктар, гісторык, філосаф. Але галоўная заслуга Наваі заключаецца ў тым, што ён быў непараўнальным майстрам слова, якому нішто чалавечае не было чужым. Вялікі паэт і мысляр усё жыццё, усю сваю дзейнасць, творчасць прысвяціў ухваленню агульначалавечых каштоўнасцей, прапагандзе дабрыні, талерантнасці, заклікаў народы да згоды і мірнага суіснавання.

— **Ён жа славіўся ў сваім часе па ўсім свеце і як мудры візір і мецэнат навукі... Ці не так?**

— Наваі ўсё сваё жыццё прысвяціў самаадданаму служэнню справе квітнення цюркскіх народаў, усталяванню былой велічы і прэстыжу, захаванню духоўнай, культурнай спадчыны і нацыянальных адметнасцей. Праз навуковыя, філасофска-рэлігійныя і літаратурныя творы яму ўдалося ўзнавіць аўтарытэт свайго народа, падарваны з-за мангольскага нахвасця.

На працягу трыццаці гадоў ён на пасадзе галоўнага міністра служыць і аказвае ўсебаковую падтрымку правіцелю султану Хусейну Байкара. Дасягае

велізарных поспехаў у справе захавання міру ў дзяржаве, у навукі, адукацыі, а таксама ў дыпламатычнай дзейнасці.

Алішэр Наваі самаахвярна служыў Айчыне, заклікаў да развіцця і квітнення адукацыі, навукі, мастацтва, усебаковага развіцця нацыі, сеяў зярняты дабрыні, гуманізму, талерантнасці. Здолеў умацаваць, паяднаць народы мусульманскага Усходу, тым самым умацоўваў дзяржаву. І ў гэтым сэнсе Хусейн Байкара называў Наваі «апорай нацыі». Алішэр Наваі, які знаходзіўся на высокай пасадзе і быў досыць забяспечаным чалавекам, ніколі не выкарыстоўваў сваё становішча ў карыслівых мэтах. Алішэр Наваі сапраўды быў багатым, забяспечаным чалавекам. І ў 1481 годзе ён усе свае багацці скіроўвае на дабрачыннасць, а менавіта на пабудову медресе пад назвай «Іхлосія» на 24 гандлёвыя лаўкі, 3 ці 4 крытыя базары, на тое, каб заклаці больш чым на 255 гектарах сад і вінаграднікі. Прыбытак з усяго гэтага траціцца на дапамогу адукацыйным установам, на дапамогу дэравішам, бедным, сіротам, тым жыхарам Герата, у каго не было ўласнага жылля.

У Харасане Наваі спрыяе людзям навукі і мастацтва, забяспечвае іх ежай і месцамі пражывання. Робіць гэта, калі не ж, за ўласныя сродкі. У Герате ён будзе тры вышэйшыя навучальныя ўстановы: як рэлігійную — «Іхлосію», як медыцынскую — «Шыфаі» і як юрыдычную — «Нізамію». У гэтыя адукацыйныя цэнтры былі запрошаны на працу многія вядомыя па тым часе вучоныя свету. Поруч з выкладчыцкай дзейнасцю яны праводзілі навуковыя даследы. У гэты час закладваліся асновы матэматыкі, астраноміі, геаметрыі, логікі, правазнаўства, тэорыі ісламу і іншых навук. Менавіта Алішэр Наваі — натхняльнік многіх будаўніцтваў, у прыватнасці чатырох медресе, бальніц, мастоў, басейнаў...



Помнік Алішэру Наваі ў Мінску.

Штодзённа займаючыся дабрачыннасцю, раздаючы маламаёмным вопратку, ежу, абутак, ён быў поруч з народамі і яго праблемамі. Як сведчыць знакаміды гісторык і яго сучаснік Мірхонд, усе студэнты навучальных устаноў Герата забяспечваліся вопраткай і штодзённым харчаваннем за кошт асабістых зберажэнняў Наваі.

— **Можна сказаць, што ў многім дзякуючы Наваі закладвалася будучыня навукі, мастацтва Узбекістана?..**

— Многія таленавітыя вучні і будучыя паэты, мастакі і вучоныя атрымалі адукацыю дзякуючы матэрыяльнай і маральнай падтрымцы Наваі. Пад яго апекаваннем вырасла цэлая плеяда творчай інтэлігенцыі. Знакаміды сёння гістарычныя трактаты, такія як «Матлаі Сайдай» Абдурахмана Самаркандзі, «Раўзат-ус-сафо» Мірхонда, «Хулсат аль-ахбар» Хандаміра, былі якраз і створаны непасрэдна пад кіраўніцтвам Алішэра Наваі. Станаўленне мастака, якога называюць у Еўропе «Усходнім Рафаэлем»,

Камалідзіна Бехзода стала магчымым дзякуючы клопатам Наваі.

Слава пра яго, Наваі, уклад у развіццё навукі і адукацыі, пра велізарную ролю ў падтрымцы талентаў, пра патрыятызм і поўную самаахвярнасць у імя любові да Айчыны, да яе квітнення разышлася па ўсім свеце, адлюстравана ў творах яго сучаснікаў.

— **Цяпер становіцца зразумелым, чаму Наваі з'яўляецца нацыянальным сімвалам узбекскага народа...**

— З'яўляючыся адным з найбольш значных прадстаўнікоў эпохі Усходняга Рэнэсансу, Алішэр Наваі ўнёс значны ўклад у развіццё сусветнай цывілізацыі, у прыватнасці ў справу ўзбагачэння культуры і духоўнасці цюркамоўных народаў. Філасофскія погляды, мастацкі густ паэта і гуманіста Алішэра Наваі адлюстраваліся ў яго творчасці, якая прасякнута ідэямі гуманізму і агульначалавечых каштоўнасцей, якая паслужыла справе духоўнага ўзбагачэння чалавецтва ўвогуле. Вось чаму з першых дзён нашай незалежнасці надаецца вялікая ўвага літаратурнай спадчыне вялікага прашчтура. Сёння няма ніводнай сям'і ва Узбекістане, дзе не было б твораў Наваі. Ніводнае святочнае мерапрыемства не праходзіць без песняў на вершы паэта. Адным словам, можна сказаць, што Наваі як сімвал нацыянальнай культуры стаў пашанотным і святым.

Па ініцыятыве першага Прэзідэнта Рэспублікі Узбекістан Іслама Карымава, першы год незалежнасці рэспублікі быў абвешчаны Годам Алішэра Наваі. Масштабнасць праведзеных арганізацыйна-практычных, духоўна-асветніцкіх работ, працы па добраўпарадкаванні служачь доказаў таго, наколькі паважаны і наколькі шануецца гэты вялікі чалавек нашым народам.

Праявай глыбокай пашаны і прызнання генія вялікага паэта і мысляра стала і стварэнне ў цэнтры Ташкента нацыянальнага парку імя Алішэра Наваі, адкрыццё помніка яму. З унутранага боку купала, узведзенага над манументам, можна ўбачыць радкі, якія напісаў паэт і якія ніколі не страцяць свайго значэння: «Людзі свету, ведайце: варажнеча — гэта не справа, любіце адзін аднаго, уся Ісціна — у дружбе». Зараз у нашай дзяржаве імя Алішэра Наваі носяць буйная вобласць, горад, Нацыянальная бібліятэка Узбекістана, вялікі Акадэмічны тэатр оперы і балета, Ташкенцкі дзяржаўны ўніверсітэт узбекскай мовы і літаратуры, многія вуліцы ў вялікіх і малых гарадах, паркі, скверы, навучальныя і культурна-асветніцкія ўстановы.

У гэтым годзе ўзбекскі народ адзначае 580-годдзе вялікага паэта і мысляра. Выдадзена пастанова Прэзідэнта Узбекістана Шаўката Мірзіевава пра шырокамаштабнае і ўсенароднае святкаванне юбілею Наваі. Прыняты шэраг дарожных

карт па падрыхтоўцы да ўрачыстасцей як унутры рэспублікі, так і за межамі. Вельмі важна, вельмі радасна, што творчасць Наваі вывучаюць не толькі ва Узбекістане, але і за яго межамі. Сусветнае значэнне яго твораў, гуманістычных поглядаў у прапагандзе агульначалавечых каштоўнасцей вывучаюць не толькі ва Узбекістане, але і ў Японіі, Германіі, Францыі, ЗША ды іншых краінах свету.

Адзін з кратараў планеты Меркуры названы імем Алішэра Наваі, а ў Мінску, Токіа, Маскве, Шанхаі, Баку і Душанбэ ўсталяваны помнікі паэту і вучонаму.

Алішэр Наваі ўсё сваё жыццё ўслаўляў дружбу народаў, заклікаў да салідарнасці і талерантнасці, асветніцтва і дабрачыннасці, узвышаў чалавечыя каштоўнасці. І не аддзяляў свой лёс ад лёсу народа, прысвяціў сваё жыццё духоўнаму развіццю чалавецтва.

Шматнацыянальны народ Узбекістана па праве ганарыцца сваім вялікім прашчуром.

Гутарыў Кастусь ЛЕШНІЦА

Быць да краю шчырым

Многія глядачы, наведваючы тую ці іншую выстаўку, чакаюць убачыць нешта супрацьлеглае традыцыйнаму мастацтву, нефармальнае і нават звышнатуральнае, напрыклад, для сучаснага жывапісу. У гэтым жаданні здзівіцца і чым-небудзь захапіцца аматары мастацтва забываюць, што ці не самае складанае для творцы — сказаць штосьці новае ў рэалістычным жанры, не паўтарыцца і ў той жа час не схлусіць самому сабе. Шмат у чым гэта тычыцца пейзажа, жанру выяўленчага мастацтва, да якога ў той ці іншы перыяд звяртаўся ледзь не кожны мастак і які зараз лічыцца многімі ўстарэлым, цямным і несамавітым. Пагадзіцца ці паспрачацца з гэтым запрашае выстаўка «Сучасны беларускі пейзаж», што працуе зараз у Нацыянальным цэнтры сучасных мастацтваў.

Праект прадстаўляе работы сямі мастакоў, змешчаныя ў дзвюх залах, — Віталія Гуназы, Антона Вырвы, Міхаіла Крата, Уладзіслава Пятручыка, Васіля Пешкуна, Рамана Коршунава і Васіля Чатнеўцава. Кожны аўтар па-свойму адметны дзякуючы непаўторнаму почырку і характэрнаму стылю. Гледзячы на іх работы, нельга не пагадзіцца, што пейзаж як кірунак застаецца даволі актуальны, здольны хваляваць сучаснікаў, глядачоў, мастацтвазнаўцаў і ў той самы час заставацца запатрабаваным, бо ўсё ж гэта не проста аб'ектыўнае адлюстраванне нейкай мясцовасці, а магчымасць убачыць пэўную прастору вачыма аўтара, зразумець, якія эмоцыі ён адчуў. Між тым арганізатары падкрэсліваюць: мастакі, творы якіх сабраны ў экспазіцыю, маюць на пленэрах, іх бачанне свету асаблівае і праўдзівае.

Нягледзячы на тое, што беларуская жывапісная школа адрозніваецца далікатным падыходам да працы з фарбамі і танальнымі пераходамі, прыглушаным святлом, маладыя аўтары, безумоўна, эксперыментуюць з сакавітасцю і каларытам. У гэтым сэнсе вылучаюцца работы ўраджэнца Гомеля Васіля Пешкуна, створаныя летась (прыкмета працавітасці мастака). Насычанасць, кантраст колеравых супастаўленняў, канцэнтраванасць на дэталі, гульня з фарбамі — тое, што характарызуе яго творы, прадстаўленыя на выстаўцы. А гэта гарадскі і вясковы пейзаж. Работы жывыя і экспрэсіўныя, і відаць, што мастак нават у шэрай будзённасці імкнецца знайсці святочную яркасць, вытанчаную прыгажосць. Многія адзначаюць: палотны жывапісца вылучаюцца жыццесцвярджальным поглядам на свет. Гэта адчуваецца і ў такіх творах, як, напрыклад, «Вячэрняя пасядзелкі» ці «На абед». На першай адлюстраваны маляўнічы куток — даволі вузкі ўнутраны двор, які, здаецца, не так часта сустракаеш у Беларусі: невялічкія вокны, ужо даволі рэдкія антэны з мноствам правадоў і спутнікаявая талерка, вузенькая арка, бялізна на вяроўцы, што ідзе з акна, рознага памеру коміны, утульны паддашак і стары балкон... І двое на лаўцы, незаўважныя ў вечаровым цені. На другой выяве — сярэдзіна восеньскага дня: неасфальтаваная дарога ў вёсцы, каля адной са звычайных вясковых хат стаіць бабуля,

побач грабунца куры. Але ў цэнтры твора — грузавік. Сама назва карціны нагадвае: карміцель вялікай або не вельмі вялікай сям'і прыехаў дамоў на абед. Магчыма, у гарачую пару ён бы не паспеў заехаць дахаты і хутчэй за ўсё яго абед прайшоў бы недзе ў полі, але восенню час дазваляе крыху адпачыць з роднымі. Вылучаецца сярод іншых зімовы пейзаж пад назвай «Стары двор», больш светлы і, трэба сказаць, з-за гэтага ў ім аўтар больш пазнавальны.

Збольшага на выстаўцы прадстаўлены прыродныя ці вясковыя пейзажы, а гарадскі сустрэкаецца нашмат радзей. Як тлумачыць куратар выстаўкі Міхаіл Мірошнікаў, прырода — увасабленне прыгажосці. Гэта чысты і незабруджаны цывілізацыйны тып пейзажа. Пацвярджаюць гэтую думку не ў апошнюю чаргу работы Уладзіслава Пятручыка з Мінска, які прадставіў на выстаўцы даволі непадобны адзін да аднаго творы. Карціны з экспазіцыі выглядаюць як планы звычайнага асяроддзя са шматлікімі лясамі ды азёрамі, дзе наводдаль — храм ці беларуская хата, прыкмета існавання чалавека. Творы напоўнены святлом і адметнымі колерамі, на якія багатая беларуская прырода.

Самы малады ўдзельнік выстаўкі — 29-гадовы Васіль Чатнеўцаў. Ён яшчэ мала даследаваў Беларусь, піша ў Мінску ці на радзіме, у Касцюковічах. У адрозненне ад папярэдніх аўтараў, яго творы вылучаюцца спакойнымі фарбамі, мяккімі пераходамі і роўным няяркім святлом. На палотнах, як правіла, — вясна і лета, для якіх характэрныя не толькі сонечныя дні, але і шэрае надвор'е. «Нават у шэрай гаме, якая цяпер на вуліцы, таксама штосьці ёсць, нейкая



Антон Вырва «Пейзаж з лодкай», 2016 г.

прыемная танальнасць», — прыкмеціў Васіль Чатнеўцаў. Так, напрыклад, змрок адлюстраваны ў такіх работах, як «Жыта» (2020) і «Адпачынак» (2019). На апошні — рэдкі для мастака рух, але і ён нібы пацвярджае ўнутранага спакою творцы. А вяршэнства чыстай прыроды і амаль поўная адсутнасць людзей падкрэсліваюць: творца знаходзіць натхненне далёка ад даброт цывілізацыі.

Да кірунку імпрэсіянізму ўмоўна можна аднесці работы яшчэ аднаго ўраджэнца Магілёўшчыны (горад Крычаў) Рамана Коршунава. Працуючы ў станковым жывапісе, пераважна ў жанры пейзажа і нацюрморта, мастак заўважае, што найлепшыя яго творы прысвечаны роднаму краю. Прырода для майстра стала галоўным спадарожнікам творчасці. Ён бачыць прыгожае ў простых матывах і рэчах, і менавіта ў гэтым асаблівасць яго работ. У экспазіцыі прадстаўлены яркія і ў той жа час ціхамірныя ў сваёй непарушнасці краявіды: «Лютаская шэрань» (2020), «Восеньскі дзень» (2020), «Сярэбраны вечар» (2017), «Мой двор» (2019) і іншыя. Акцэнт зроблены на каларыце, тонкіх нюансах.

Родам з Крычава яшчэ адзін пейзажыст — Антон Вырва, які натхняецца чыстай прыродай і часта працуе на малой радзіме. Адны з найцікавейшых работ гэтага аўтара — «Вясновая вада. Сож» (2018) і «Подых зімы» (2020), змешчаныя на выстаўцы побач. Творы вельмі адрозніваюцца па кампазіцыі, колерах, святле, але ёсць адна агульная прыкмета — дакладная перадача настрою, які нязменна суправаджае надыход вясны ці зімы (гэтыя паравіны года



Віталій Гуназа «Ранішняя вуліца», 2018 г.

мастак любіць асабліва). Увогуле ж у Антона Вырвы атрымалася стварыць своеасаблівую падборку родных мясцін. Як беларускі мастак ён імкнецца паказаць сваю краіну прыгожай. «Быццам і пішаш

адно і тое ж, але заўсёды знаходзіш нешта новае, — заўважае Антон Вырва. — Пейзаж вельмі шматгранны: ад простых краявідаў да філасофскіх выказванняў... Каб займацца гэтым відам мастацтва і штосьці ў ім адкрыць, трэба прысвяціць гэтаму ўсё жыццё. Увогуле ж мастак павінен удзельнічаць у выстаўках, каб разумець сябе ў кантэксце гэтага часу. Трэба ведаць, ці вытрымлівае той жа пейзаж канкурэнцыю з авангардам». Аўтар прыкмячае: самае складанае — быць да краю шчырым... І між тым прызнаецца: у мастацтве заўсёды ёсць недасягальныя ідэалы. Для яго імі сталі Вітольд Бялыніцкі-Біруля, Ісаак Левітан ды ўвогуле многія іншыя прадстаўнікі рэалістычнай школы.

Галоўнае ж адрозненне маладых мастакоў ад беларускіх пейзажыстаў-класікаў куратар выстаўкі бачыць у тым, што яны валодаюць асаблівай энергіяй, якой нават масцітым творцам у той ці іншы перыяд не хапала, іх погляд становіўся стомлены. Так, асаблівае святло ідзе ад палоген, якія стварыў Міхаіл Крот, ураджэнец Гомельшчыны. Колеравае рашэнне спрыяе таму, што такія работы, як, напрыклад, «Зіма на ваколіцы» (2019), «Зімовая рака» (2019) ці «Лета» (2020), нягледзячы на поўную рэалістычнасць, ствараюць адчуванне казкі, вяртаюць у дзяцінства.

Дарэчы, у экспазіцыі адсутнічаюць карціны жанчын-пейзажыстак. На думку Міхаіла Мірошнікава, сярод тых, хто мог бы дапоўніць выстаўку, — Кацярына Сумарава, Юлія Мацура... «Такіх мала, — адзначаў куратар. — Ды і пішуць яны зусім па-іншаму. Чамусьці пейзажам займаюцца мужчыны. Лічыцца, што жанчыны больш эмацыянальныя. Яны лепш перадаюць пачуццёвы фон. А вось мужчыны ў нас рамантыкі...» Яскравы доказ таму — творчасць Віталія Гуназы — адзінага з удзельнікаў праекта, які нарадзіўся не ў Беларусі (родам з Пскоўскай вобласці, але даўно жыве тут). Апошняя па часе работа — «Набліжаецца вечар» — датуецца 2021 годам. На ёй адлюстравана ўжо традыцыйная беларуская зіма з мізэрнай колькасцю снегу (апошнія тыдні не ў лік), стары сена, вясковая хата і прыбудовы, пустазелле... Аўтар працуе і з архітэктурным пейзажам: яго работы «Дом на рагу» (2019) і «Ранішняя вуліца» (2018) ды і ўсе астатнія на выстаўцы дэманструюць погляд рамантыка на рэчаіснасць.

Як адзначыў Міхаіл Мірошнікаў, праект «Сучасны беларускі пейзаж» не носіць камерцыйнага характару, ён ствараўся з чыста мастацтвазнаўчымі мэтамі. Творцы прадстаўляюць розныя рэгіёны, у першую чаргу Магілёўскую і Гомельскую вобласці. Яны нарадзіліся і пачыналі сваю мастацкую адукацыю ў сярэдніх навучальных установах Мінска, Магілёва і Гомеля, працягваючы традыцыі, у асноўным рускага акадэмізму, стварылі свой стыль, які дапамагае беларускаму лірычнаму краявіду заставацца візіткай айчыннага мастацтва. Наведаць экспазіцыю можна да 28 лютага.

Яўгенія ШЫЦЬКА



Міхаіл Крот «Зіма на ваколіцы», 2019 г.

Выказванне: пазачасовае і своечасовае

У Рэспубліканскай мастацкай галерэі «Палац мастацтва» працуюць адразу некалькі праектаў: выстаўка работ пераможцаў I Трыенале жывапісу, графікі і скульптуры Беларускага саюза мастакоў «VIVAT VITA» і выставачнага праекта «Графіка года», персанальны выставачны праект «Памежны стан» Кацярыны Сумаравай, а таксама персанальная юбілейная выстаўка Ларысы Журавовіч «Святло зямлі, святло нябёсаў...»

Сума вынікаў

Першыя два праекты адбыліся ў межах міжнароднага фестывалю «Арт-Мінск», які праходзіў у снежні мінулага года. Гледачу былі прадстаўлены разнапланны мастакоў на філасофскія і сацыяльныя тэмы: перасячэнне важных вех у нацыянальнай і сусветнай гісторыі, культуры, роздумы над вечнымі пытаннямі светабудовы, праблемамі экалогіі. Велізарная колькасць аўтараў, розныя жанры, тэхнікі, спосабы і метады мастацкага даследавання жыцця, з якімі можна было пазнаёміцца на шматлікіх культурных пляцоўках выстаўкі, выклікалі сапраўдную цікавасць. Вынікі фестывалю і конкурсу падвялі ў Доме прэсы падчас прэс-канферэнцыі, прысвечанай айчыннаму выяўленчаму мастацтву.

— Мы выбралі фармат трыенале, каб раз на тры гады прэзентаваць больш класічных відаў мастацтва, — заявіла першы намеснік старшыні Беларускага саюза мастакоў Наталля Шаранговіч. — Між тым ужо мяркуем, што наступнае трыенале будзе прысвечана канцэптуальнаму мастацтву. Фестываль «Арт-Мінск» быў добра прыняты публікай. З гонарам можам сказаць, што наведвальнікі ацанілі фармат. Па нашых падліках, нягледзячы на складаныя пандэмічныя ўмовы, пляцоўкі наведвала каля 300 чалавек штодзень. Гэта сведчыць пра цікавасць: людзі засумавалі, ім хочацца гутарыць пра мастацтва і, відаць, ацэньваць яго. Фестываль аказаўся цікавы, гучны, выклікаў шмат размоў і спрэчак.

У асноўным у «Арт-Мінску» ўдзельнічала моладзь і сярэдняе пакаленне. Асобна былі прадстаўлены карціны сталых мастакоў: у мастацкай галерэі твораў Леаніда Шчамялёва мінчане ўбачылі работы Івана Міско, Васіля Шаранговіча, Льва Гумілеўскага, Уладзіміра Тоўсціка і самога Леаніда Шчамялёва. Экспазіцыя — даніна павагі патрыярхам, якія стварылі тую глебу, на якой зараз займаюцца жывапісам ці скульптурай маладыя мастакі. Але творчая мова сталых майстроў крыху адрозніваецца: яны не так хутка рэагуюць на тое, што адбываецца вакол. Многія пагодзяцца: маладзейшыя мастакі сталі вострай адчуваць час у яго зменлівасці. У работах узнікаюць пэўныя пытанні пра сябе, пра людзей, пра наваколле ўвогуле. Але гэта толькі пастаноўка пытанняў без спробы адказаць на іх.

Як адзначаюць арганізатары, выстаўка дапамагла заўважыць: у работах, асабліва жывапісных, раптам з'явіўся колер. Глядач заўжды ўспрымаў жывапіс — тут трэба згадаць Вітольда Бялыніцкага-Бірулю — як нешта мройнае, стрыманае і далікатнае. Але аказалася, што мастакі здольны гаварыць на больш рэзкай мове — у гэтым плане змянілася і скульптура. Самае важнае пытанне «Куды мы ідзем?», якое стаіць перад грамадствам, безумоўна, хвалюе і творцаў, лічыць Наталля Шаранговіч.

Прайсці тэст Роршаха

З больш як 200 работ сяброў Беларускага саюза мастакоў, якія адначасова з экспазіцыяй удзельнічалі ў конкурсе

па розных намінацыях, запрошаным журы з вядучых мастацтвазнаўцаў краіны былі адабраны найлепшыя. Так, Гран-пры I Трыенале жывапісу, графікі і скульптуры Беларускага саюза мастакоў атрымала мастак-жывапісец Кацярына Сумарава. Пераможцамі ў намінацыі «Жывапіс» сталі Васіль Касцючэнка, Таццяна Радзівілка і Аляксандр Даманаў. У намінацыі «Графіка» найлепшыя — Юрый Якавенка, Юрый Тарэў і Уладзімір Шапавалаў. Першае месца ў намінацыі «Скульптура» атрымаў Канстанцін Селіханаў, другое — Сяргей Аганаў, трэцяе — Аляксандр Сакалоў.

Таксама былі вызначаны найлепшыя работы праекта «Графіка года». Пераможцамі ў намінацыі «Арыгінальная графіка» сталі Вера Каўзаноўч, Уладзімір Рынкевіч, Андрэй Савіч. У намінацыі «Друкаваная графіка» першае месца ў Марыі Кошалевай-Ліхоты, другое — у Андрэя Басальгі, трэцяе — у Марыі Мароз.

— Гэтая выстаўка паказвае высокі ўзровень айчыннай графікі, — адзначыў Андрэй Басальга, намеснік старшыні па творчых і агульных пытаннях Беларускага саюза мастакоў, куратар праекта «Графіка года». — Беларуская графічная школа добра вядомая ў свеце. Кожны год майстры дэманструюць усё новыя поспехі. Трэба дадаць, што з кожнага праекта Нацыянальны мастацкі музей робіць закупы твораў графікі для сваёй калекцыі.

Дарэчы, выбар пераможцы ў намінацыі «Гран-пры» быў самы складаны, бо тут ацэньваецца не толькі прафесійнасць, але і грамадскі аспект, значнасць твора для важнасць тэмы. Гэтым разам выбар журы быў аднадушны.

Як пераможца Кацярына Сумарава прэзентуе сваю творчасць у фармаце персанальнай выстаўкі, у экспазіцыі якой прадстаўлены работы з цыклаў «Суб'ектыўны краявід», «Памежны стан», «Рэзервуарыум», а таксама з новай нізкі-рэфлексіі «Плашчаніца». Работа Кацярыны Сумаравой «Плашчаніца», якая, па меркаванні мастацтвазнаўчага журы, стала вызначальнай для буйной мастацкай падзеі, адсылае гледача да знакамітага тэста Роршаха, па якім можна інтуітыўна

аўтар. Творчы працэс Кацярыны Сумаравай ёсць перапрацоўка навакольнай рэчаіснасці і паглыбленне ва ўласную падсвядомасць з мэтай знайсці збалансаваны



Фота аўтара.

Ларыса Журавовіч падчас адкрыцця выстаўкі.

вобраз і выйсці з працы, нібы пасля медытацыі, абноўленай і моцнай. Творы аўтара яркія і стрыманыя, шматслоўныя і лаканічныя, экспрэсіўныя і плаўныя.

— Кацярына Сумарава, відаць, трапіла ў час, — заўважыла Наталля Шаранговіч. — Адрозна згадваецца Уладзімір Караткевіч і яго «На Беларусі Бог жыве...» Тут не столькі аспект рэлігійнага, колькі сакральнага. Мастачка схпіла нейкія імгненні, адчула настроі — гэта сапраўднае мастацкае выказванне.

У Палацы мастацтваў прадстаўлены не проста творы лаўрэатаў конкурсаў, але іх персанальныя міні-выстаўкі — глядач можа ўбачыць не толькі тры работы, што былі прадстаўлены на трыенале ці іншых пляцоўках, але і новыя карціны.

Дарэчы, работы творцаў у межах фестывалю «Арт-Мінск» ацэньвалі гледачы. Па выніках галасавання пяцёрка пераможцаў выглядае так: Алеся Скарабегата, Ганна Сілівончык, Антон Радзівілаў, Алена Чэпелева і Надзея Леановіч.

Натурныя ўражанні Ларысы Журавовіч

— Мастаку, усё жыццё якога праходзіць у правінцыі, вельмі важна мець магчымасць прэзентаваць свае творы на сталічных пляцоўках, — адзначыла падчас прэс-канферэнцыі Ларыса Журавовіч. — У мяне такая магчымасць з'явілася дзякуючы Саюзу мастакоў. Юбілейная выстаўка звычайна прадугледжвае пэўную рэтраспектыву, своеасабліваю справядзачу, але ў мяне яна пабудавана крыху па-іншаму.

Найперш Ларыса Журавовіч прадстаўляе серыю «Вяртанне», якую стварыла практычна за паўтара года. Назву не трэба ўспрымаць літаральна — творцу хвалывала тэма духоўнага свету. Гэта тонкая матэрыя, якую мастаку вельмі складана перадаць. Абраная тэма прымусліла зрабіць экскурс у гісторыю малой радзімы. Найперш аўтара цікавіла хрысціянскае жыццё Бялыніччыны 100 гадоў таму. У выніку доўгіх пошукаў высветлілася, што з 16 храмаў сёння засталася толькі два ў перабудаваным выглядзе, пра астатнія ці мала вядома, ці невядома нічога. Разам з мужам мастачка аб'ездзіла амаль усе вёскі раёна, сустракалася з многімі сталымі людзьмі, шукала іх у гарадах. Вынікам стала рэканструкцыя

14 храмаў па ўспамінах гэтых людзей, якім, як правіла, ужо больш за 90 гадоў. Два помнікі ўзнавіць не ўдалося.

Усё гэта толькі частка шматтэматычнай выстаўкі. У экспазіцыі прадстаўлены серыі «Землякі», «Вясновыя дні», а таксама шматлікія нацюрморты. Такія розныя творы аб'ядноўвае погляд мастачкі на свет, яе роздум пра духоўную сувязь паміж нябесным і зямным у жыцці чалавека. Ларыса Журавовіч бачыць паэзію ў надзённым, адкрывае глыбокі сэнс у бытавых рэаліях паўсядзённага жыцця, яна малое тое, што ёй блізка і зразумела. Як лічаць арганізатары, кожная яе праца — нацюрморт, пейзаж або партрэт — вынік сінтэзу філасофскіх разваг і непасрэдных натурных уражанняў. На карцінах — і вясковы побыт, і прадметы ўжытку, якія здаюцца нязвыклымі жыхару горада, але не перастаюць быць гарманічнымі і значнымі пры натуральным укладзе жыцця, які яшчэ захаваўся ў беларускай глыбінцы.

Пастка для маладых і ўпэўненасць геніяў

Многія праекты таго ж «Арт-Мінска» грунтаваліся на супрацоўніцтве з рознымі пляцоўкамі сталіцы. Гэта робіцца для таго, каб у краіне з'явілася паняцце вялікага арт-фестывалю, асабліва ў перыяд адасобленасці паміж дзяржавамі. Сёлета разам з Музеям гісторыі горада Мінска, Гарадской мастацкай галерэяй твораў Л. Шчамялёва, Арт-гасцёўняй «Высокае месца», Мемарыяльным музеем-майстэрняй З. Азгура, Нацыянальным гістарычным музеем Беларускага саюза мастакоў аб'ядае зрабіць шэраг цікавых выставак. Так, анансаваны чатыры маштабныя праекты: фестываль скульптуры, жывапісу, манументальна-дэкаратыўнага мастацтва і Трыенале канцэптуальнага мастацтва. Такім чынам Беларускаму саюзу мастакоў імкнецца ахапіць усе кірункі і жанры, у якіх працуе тысяча мастакоў суполкі. Нягледзячы на тое, што саюз сам генеруе некаторыя ідэі, шмат ініцыятыў сыходзіць ад творцаў.

— Прадстаўнікі старэйшага пакалення не столькі рэагуюць на нешта, колькі працягваюць сваю гісторыю, што, дарэчы, нядрэнна, — лічыць Канстанцін Селіханаў, пераможца ў намінацыі «Скульптура». — Я, напрыклад, прадстаўляў работы не 2020 года, бо працую над пэўнай тэмай з пачатку 2000-х. Але час апырэджвае мастака. Многія з творцаў не гатовы да нейкіх сур'ёзных змен. Ды і немагчыма так хутка на нешта рэагаваць. Мастацтва заснавана на пэўных правілах, якія робяць яго творчасцю, а не лозунгам ці плакатам, хоць гэта часам аказваецца мацнейшым за мастацтва. Падчас «Арт-Мінска» заўважыў: вельмі часта маладыя і не вельмі ўпэўненыя ў сабе мастакі жадаюць спадабацца, але гэта своеасабліва пастка. Можна быць геніем і не выходзячы з майстэрні, але такія буйныя выстаўкі даюць магчымасць даследаваць і аналізаваць.

Арганізатары падзялілі праект на дзве ўмоўныя часткі, якія будуць дэманстравацца на розных пляцоўках Беларусі. Адну з іх неўзабаве прадставіць у Полацкай мастацкай галерэі (адкрыццё 20 лютага), а пасля ў Віцебскім цэнтры сучаснага мастацтва. Другую плануюць паказаць у выставачных залах Гродна (11 лютага) і Брэста. Пакуль толькі абмяркоўваецца варыянт з экспазіцыяй ў Гомелі і Магілёве. А вось выстаўкі ў Палацы мастацтва будуць працаваць толькі да 7 лютага.

Яўгенія ШЫЦЬКА



Кацярына Сумарава «Суб'ектыўны краявід», 2015 г.

выявіць жахі, спадзяванні, мэты, адштурхоўваючыся ад візуальных і пачуццёвых уражанняў, накладзеных на персанальны вопыт гледача.

Для мастачкі карціны — асабістыя эмацыянальныя станы, часта за імі стаяць падзеі, адносіны, успаміны, урыўкі сноў, слоў, дэталі быцця. Гэта рэфлексія, дзённік, які прачытаць літаральна можа толькі

Навука бачыць сэрцам

Мэта любога мастацтва — пашыраць межы свету сваёй аўдыторыі, знаёміць з новым. Тым больш адказнасці перад мастацтвам, накіраваным на дзіцячую аўдыторыю, бо яно дыктуе будучы густ, паказвае свет з розных бакоў, вучыць успрымаць, рэагаваць і адчуваць. Дзеля таго, каб адкрыць для сваіх наведвальнікаў беларускую літаратуру, Тэатр юнага глядача стварыў праграму «Сустрэчы з класікамі і сучаснікамі». Цяпер у праграму ўваходзяць чатыры спектаклі, заснаваныя на класічных творах беларускіх пісьмennisкаў, і яшчэ адзін знаходзіцца на стадыі падрыхтоўкі да прэм'еры.

Аўтарам ідэі і пастаноўшчыкам большасці спектакляў выступіў дырэктар тэатра, рэжысёр Уладзімір Савіцкі, які спецыялізуецца на спектаклях паводле класічнай нацыянальнай і сусветнай літаратуры. Ён паставіў больш за сорак спектакляў, дзевяць з якіх адзначаліся ўзнагародамі Міністэрства культуры.

У кастрычніку мінулага года цыкл быў прэзентаваны спектаклем «Сны аб Беларусі», які ішоў у тэатры і раней, а за некалькі месяцаў яго дапоўнілі адноўленая пастаноўка «Майго юнацтва крылы», «Міхалава зямля» і спектакль маладога рэжысёра Данііла Філіповіча «Палёты ўдваіх».

Спектаклі адносяцца да ўмоўнай катэгорыі «для дарослых»: на некаторых стаіць пазнака 12+, на некаторых — 16+. Асноўная мэта гэтых эксперыментальных сцэнічных твораў — пазнаёміць моладзь, школьнікаў з беларускай літаратурай у «жывым» фармаце, з дапамогай сцэнаграфіі і прафесійнага актёрскага выканання не проста аблегчыць успрымання класічных тэкстаў, а дадаць ім новыя кантэксты.

«Сны аб Беларусі» — пастаноўка, заснаваная на творах Янкі Купалы, абазначаная як спектакль-чытанне. Усе актёры выконваюць ролі саміх сябе. Купалавы творы ўжо традыцыйна лічацца нейкім псіхалагічным даследаваннем беларусаў. Гэты спектакль — спроба расшыфраваць код, выцягнуць з тэкстаў канкрэтныя вобразы



Сцэна са спектакля «Сны аб Беларусі».

і прыкметы, прымераць іх на сябе і зразумець нарэшце, што значыць быць беларусам. Артысты назіраюць адно за адным, па чарзе выходзяць на сцэну і прымяраюць на сваю сучасную існасць эпізоды з тэкстаў класіка.

Другое жанравае вызначэнне — паэтычная містэрыя. Кампазіцыя, паводле анатацыі да спектакля, нагадвае купалаўскую мадэль нацыянальнай гісторыі — «...мае незавершаны, цыклічны характар, напоўнена супярэчлівасцю і трагедыянасцю... » Гэта першы, але далёка не апошні выпадак у праграме «Сустрэчы з класікамі і сучаснікамі», калі стваральнікі адыходзяць ад стандартнага для сцэнічных твораў фармату і пускаюць на сцэну не сюжэт, але эмоцыю, адчуванне, тэкст, дыялог на ўзроўні не слоў, але ўражанняў. Актёры проста чытаюць вершы. У іх няма ні касцюмаў, ні канкрэтных дэкарацый. Але чытач разумее іх і разам з імі шукае расшыфроўку містычнага кода.

«Міхалава зямля» — спектакль, зроблены на аснове яшчэ адной класічнай паэмы, якую, як кажуць, «абавязкова прачытаць, каб зразумець Беларусь». Ну і яшчэ называюць «энцыклапедыяй сялянскага жыцця». Але стваральнікі выводзяць на сцэну не звыклага нам галоўнага героя Кастуся, а яго бацьку Міхала і дзядзьку Антосю. Дарослыя, якія ў гэтым паэме займаюць другую ролю, становяцца галоўнымі, ссоўваючы фокус з дзіцячага ўспрымання свету на цэнтральную праблему. Яны ўвасабляюць мары пра ўласную зямлю і дзейна прымаюцца за справу ў спектаклі.

На сцэне зноў ніякіх дэкарацый і касцюмаў, толькі два актёры, адначасова так падобныя на ўсім вядомых персанажаў з «Новай зямлі» і, з іншага боку, абсалютна нечаканыя. Але звычайныя парадныя касцюмы з галыштучкамі на актёрах не перашкаджаюць пабачыць у іх тых самых герояў.



Сцэна са спектакля «Міхалава зямля».

Яны паказваюць сябе асобна ад галоўнага апавядальніка «Новай зямлі» — не як бацька і дзядзька, а як людзі, апантаныя сваёй мэтай, дзеля якой ім даводзіцца шукаць, даведвацца, вырашаць, ацэньваць, дамаўляцца і таргавацца. Невядома, ці атрымаецца ў іх зрабіць сваю мару і справу ўсяго жыцця рэальнасцю, ці можа перашкодзіць

нешта людзям, якія сапраўды чагосьці хочуць і больш за ўсё на свеце прызвычаліся працаваць.

«Палёты ўдваіх» — адзіны спектакль з праграмы, створаны не Уладзімірам Савіцкім, а Даніілам Філіповічам. Тэкст спектакля сабраны з твораў Максіма Багдановіча і Алаізы Пашкевіч. Рэжысёр адшукаў паралельныя тэмы і вобразы ў творчасці двух розных паэтаў і звёў іх у дыялогу. Як жанр пазначана «Каханне ў вершах», але тэмы,



Сцэна са спектакля «Палёты ўдваіх».

якія закранае спектакль, далёка не абмяжоўваюцца каханнем. Сцэнаграфія спектакля, часам жорсткая, вуглаватая і імклівая, часам павольная, сцішаная і расслабленая, працуе супольна з вершамі, узмацняе эмоцыі, накіроўвае іх, дае ім абсалютна новыя дэкарацыі. У спектаклі хапае вершаў, якія мы прызвычаліся чуць абсалютна па-іншаму. Не кожны чалавек здольны прачытаць эмоцыю, закладзеную ў тэкст, па паперы, таму гэты спектакль быццам змяшчае вершы ў натуральны эмацыянальны кантэкст: сварка, злосць, рашучасць і, канешне, пяшчота. Сцэнічная бачнасць прыходзіць да выканаўцаў толькі са словамі. Калі чытае другі, першы пераўтвараецца ў частку прасторы, быццам разам з простым рэквізітам падтырывае словам першага.

Безумоўна, нягледзячы на тое, што менавіта так пазначаны ролі, нельга ўспрымаць хлопца і дзяўчыну на сцэне, якія чытаюць вершы двух паэтаў, як вобразы саміх аўтараў. У дыялогу ўдзельнічаюць не яны самі, а іх тэксты, іх эмоцыі, вобразы, праблемы і перажыванні, якія сустрэліся дзесьці ў прасторы паэзіі, па-за аўтарствам.

«Майго юнацтва крылы» — адноўлены спектакль паводле драматычнай паэмы Аркадзя Куляшова пад назвай «Хамуціус». Гэтае слова — мянушка, якую ўзяў сабе кіраўнік паўстання 1863 года Кастусь Каліноўскі, каб падкрэсліць блізкасць да сялянства. Гістарычная паэма аб'яднала ў сабе драматычную канфліктнасць, імклівасць развіцця сюжэта і засяроджанасць на дзеянні і характарах герояў і паэтычную



Сцэна са спектакля «Майго юнацтва крылы».

ўзнёсласць, канцэнтраванасць выказвання, больш уласціваю паэме кампазіцыю і фабулу. Рэжысёр Уладзімір Савіцкі падкрэсліваў значнасць спектакля і называў яго паэтычным, кранальным і сур'ёзным у час першай пастаноўкі. Адноўлены варыянт не страціў гэтых якасцей і ўсё так жа задзейнічае актёрскую моладзь.

Гэты спектакль — гісторыя веры, упартасці і натхнення, якія мацнейшыя за страх і смерць. «Творы народнага паэта Беларусі Аркадзя Куляшова — гэта ўсхваляваны расповед пра людзей, якія ва ўпартым змаганні з варажымі абставінамі застаюцца непераможнымі духоўна», — сведчыць анатацыя. Там жа цытуецца верш Куляшова, які гучыць у пастаноўцы як раманс:

«...Ах, людзі, людзі, каб наперад зналі
Вы шлях, крывёй паліты і слязмі,
То не пакутвалі б і не кахалі,
Не плакалі... і не былі б людзьмі».

Апошні пакуль што спектакль у праграме мае назву «Калі прачнецца Бог», ён створаны па вершах Ларысы Геніюш і застаецца абсалютнай таямніцай для глядачоў. Афіша спектакля яшчэ нават не з'явілася ў сацыяльных сетках тэатра, таму дваццаць чацвёртага лютага адбудзецца абсалютная прэм'ера. Тэатр юнага глядача вырашыў паказаць усе спектаклі з праграмы «Сустрэчы з класікамі і сучаснікамі»: з 23 па 26 лютага афіша запоўнена пяццю праграмнымі пастаноўкамі, а на квіткі дзейнічаюць акцыі.

Калі прыгледзецца ці — лепш — схадзіць і паглядзець усе спектаклі праграмы, можна заўважыць пэўны почырк, адмысловы падыход. Стваральнікі спектакляў імкнуцца пазбавіцца ад усяго лішняга на сцэне, максімальна знізіць візуальную нагрузку, каб пакінуць чыстыя вобразы, чыстую актёрскую працу і чысты тэкст. Гэта даволі смелы эксперымент, улічваючы схільнасць сучаснай культуры да візуалізацый і дынамічных сюжэтаў. Але гэта і выклік для глядача — паспрабаваць сябе ва ўменні бачыць сэрцам, асэнсоўваць і ўспрымаць сканцэнтраваную ў гэтым энергію. І немагчыма выбраць для гэтых спроб больш прыдатнага матэрыялу, чым класічная беларуская літаратура. Хача, хто ведае, якімі будуць наступныя пастаноўкі ў праграме, што яшчэ выберуць рэжысёры Тэатра юнага глядача для эксперыментаў з рэакцыяй аўдыторыі?

Дар'я СМІРНОВА

Хобі — вучыць і вучыцца

Настасся Русак працуе ў 11-й публічнай бібліятэцы г. Мінска параўнальна нядаўна, але на яе рахунку ўжо шмат цікавых праектаў: «Дамы і эпохі», дзе калекцыйныя лялькі ўва-саблялі геральдыку культавых твораў, якімі зачыт-ваецца не адно пакаленне жанчын, квэсты для юных чытачоў, пастаянна дзейнічае «Час беларускай мовы». У 2021 годзе бібліятэка працягне прапанаваную Настассяй праграму «Паліглот». Год таму маладая бібліятэкар стварыла бясплатную групу для заняткаў англійскай мовай, а сё-та такіх груп ужо некалькі.

— Як з’явілася ідэя весці такія заняткі?

— Выпадкова. Калі лёс прывёў у такую ўстанову, як бібліятэка, разважала, што магу зрабіць, каб людзям сюды захацелася прыходзіць. Сучасная бібліятэка не павінна асацыіравацца з пунктам здачы-выдачы кні-жак, яна ў першую чаргу культурна-адукацыйны цэнтр, дзе бавяць вольны час.

Большасць нашых чытачоў — школьнікі, іх дзя-дулі і бабулі. У адных ёсць неабходнасць у дадат-ковых занятках, у другіх — жаданне вывучыць тое, на што за працоўнае жыццё не хапіла часу. І далёка не кожны можа выдаткаваць грошы на наведванне рэпетытараў і курсаў. Да таго ж, кажучь, для заха-вання інтэлекту вывучэнне замежных моў вельмі карыснае.

— Па адукацыі вы...

— Маю дыпломы БДУ і Мінскага дзяржаўнага лінг-вістычнага ўніверсітэта (перакладчык-рэферэнт). Валодаю англійскай, нямецкай, французскай на базавым узроўні. А яшчэ вывучала іўрыт пры



Настасся Русак.

Пасольстве Ізраіля, веды на ўзроўні А1. Валоданне замежнымі мовамі — справа ўсяго майго жыцця. Каб не страціць веды і ўдасканалваць іх, трэба шмат чытаць, карыстацца мовай, пастаянна практыка-ваць, а што можа быць лепш за выкладанне! І я прапанавала зрабіць бібліятэку базай для таго, каб дзяліцца ведамі.

— А ці спрабавалі сябе ў ролі выкладчыка раней?

— Так, яшчэ калі была студэнткай Беларускага дзяр-жаўнага ўніверсітэта, практыкавала выкладанне ан-глійскай мовы невялікай аўдыторыі. І ў бібліятэцы пер-шая спроба атрымалася паспяховай! Дзяўчынка, якая

прыходзіла на заняткі, значна палепшыла школьныя адзнакі. Я ж ніякіх адзнак не стаўлю, гэта і дапамагло дзіцяці расслабіцца — і замежная мова стала не пака-раннем, а цікавай гульнёй.

Дарэчы, павінна прызнацца: што тычыцца занят-каў — я невыносная: пакуль не ўбачу выніку, не адступ-люся.

Потым далі аб’яву, што ідзе набор жадаючых. Першая група — 13 чалавек, дарослыя і дзеці. Упор раблю не на тэарэтычную частцы, а на практычнай. Галоўнае, каб заняткі давалі задавальненне і вучням, і мне.

— Колькі вучняў запісалася сёлета?

— Запіс пачалі ўлетку 2020 года. На курсы «Паліглот» запісаліся 38 чалавек на англійскую мову (планую зра-біць дзве групы), 9 — на французскую. Шмат гэта ці не, пакажа час, але так прыемна, што ёсць жадаючыя ўдзельнічаць у гэтым праекце!

— Але ж неабходна база.

— Зразумела, каб зрабіць сапраўдную моўную платформу ў бібліятэцы, трэба і камп’ютарная аў-дыторыя, і каб можна было рабіць замову на ад-паведную вучэбную літаратуру. Пакуль набываю літаратуру сама, распрацоўваю матэрыялы, раб-лю падрабязныя медыялекцыі. Спадзяюся, у пра-екта будучы перспектывы, а тады з’явіцца і пад-трымка.

І бібліятэка ХХІ стагоддзя стане бязмежным акіянам ведаў і магчымасцей для ўсіх, прасторай, дзе не толькі можна ўзяць кніжку, падзяліцца ўражаннямі ад працы-танага, сустрэцца з аўтарамі сучасных любімых твораў, але і навучыцца чамусьці новаму, адшукаць новыя да-лягальды.

Вольга ПАЎЛЮЧЭНКА
Фота з архіва Н. Русак

Таццянін дзень

святкавала сталічная бібліятэка імя Талстога

Для паэтычнага тэатра «Арт.С.» стала ўжо традыцыйна святка-ванне Таццянінага дня. І тра-дыцыйна ладзіць святочнае мерапрыемства супрацоўніца Інстытута літаратуразнаўства імя Янкі Купалы НАН Беларусі, пісьменніца Таццяна Барысюк. Не стаў выключэннем і гэты год. Аднак нейкія змены ўсё ж адбыліся: упершыню імпрэзу, прысвечаную Таццянінаму дню, прымала бібліятэка № 1 імя Л. М. Талстога.

Таццяна Барысюк павіншавала ўсіх Таццяна, студэнтаў і прысутных з Тац-цяніным днём і пажадала плёну ва ўсіх справах.

*З цудоўным святам вас, Таццяны!
Хай вашы дні ляцяць без хмараў,
Шаніунак будзе спадзяваны
І здзейсненняца ўсе вашы мары!*

*І лёс хай не пераашкаджае
Вам быць шчаслівымі заўжды!
І хай анёлы ашчаджаюць
У студзеньскія халады!*

Вядучая зазначыла, што гэтае мера-прыемства паэтычны тэатр «Арт.С.» праводзіць сумесна з літаратурным клубам «Экватар». Дарэчы, сёлета святкаванне пісьменніца праводзіла дванаццаты раз, але для кожнай з ім-прэз Таццяна пісала свой сцэнарый. Кожны год спіс удзельнікаў змяня-ецца.

Канешне, напачатку быў кароткі экс-курс у гісторыю свята ўсіх Таццяна і сту-дэнтаў. Потым вядучая звярнулася да гісторыі імені Таццяна і распавяла, што «Таццяна» перакладаецца з грэчаскай мовы як «арганізатарка», «наладжваль-ніца», «заснавальніца».

Пісьменнік і журналіст, кіраўнік літа-ратурнага клуба «Экватар» Вячаслаў



Слова мае Вячаслаў Корбут.

Корбут распавёў прысутным некалькі гісторый са свайго жыцця, звязаных з Таццянамі, і прачытаў уласныя вершы, сярод якіх быў твор, прысвечаны ўсім Таццянам.

*...Я дачакаюся, Таццяна!
Ты — майё мары небакрый.
Яна ўсміхнулася, бы панна,
Рукой махнула: выбачай!*

*Ці ж гэта словы апраўдання?
Мо горычы цяжкой уздых?
Пачуцці зведалі звяданне,
Як квецень скінулі сады...*

Затым слова ўзяла Інга Вінарская, якая выйшла да аўдыторыі з новым нумарам альманаха «Літаратурны эк-ватар», паколькі з’яўляецца яго шэф-рэдактарам, дызайнерам і тэхнічным рэдактарам. Інга прачытала свае вер-шы, змешчаныя ў выданні, — вясновыя і летнія, бо зімой вельмі хочацца вясны і лета.

*...Трава ў расе, пялёсткі зіхацяць,
Пачаўся дзень сінечаю нябёснай.
Ад захаплення думак лёгкі сцяг
Са свежасцю дыхнуў красою роснай.*

*І пад дажджом з пялёсткаў бы ізноў
Было свабодна, радасна надзіва,
Нібы дайшоў да лёсавых асноў
Жыцця ўсяго — рантоўна і пачціва.*

Вершы аб прыродзе і каханні прад-ставіла студэнтка Лінгвістычнага ўні-версітэта Любоў Раманава, яе паэ-тычныя радкі зала прымала асабліва цёпла.

Пісьменнік і кнігавыдавец Міхась Ба-шура на святкаванне Таццянінага дня завітаў упершыню, але ні на хвіліну пра гэта не пашкадаваў. Чытаў зімовыя вер-шы і творы пра каханне.

*Пачуцці маюць колер.
Настрой — тым больш.
Мы гэтага не бачым
І нават не імкнёмся.*

*Тым лепш для нас,
бо колер маем
і мы самі...*

Часта выступае з песнямі пад гітару, піша творы ад імя розных лірычных герояў пісьменнік і літаратуразнаў-ца Юрась Нераток. Ён прачытаў шэраг сваіх вершаў.

Валянцін Шведаў не так даўно выдаў кнігу «Міг на часавай стужцы», вер-шамі з якой і пазнаёміў прысутных.

*Адно з тых адвечных
у свеце пытанняў:
Дык што ж уяўляе сабою каханне?
Адкуль нам прыходзіць? Знікае куды?
Якія ў душы пакідае сляды?*

*З сустрэчы пачнецца
зусім выпадковай,
Ці вышлее з доўгіх адносін сябровых?
І вось загарэлася зоркай яно.
Сп’яніла, атруціла, нібы віно...*

І, канешне, пазнаёміла са сваёй ліры-кай вядучая вечарыны Таццяна Бары-сюк. Гэта былі і новыя вершы, і творы з кнігі «Аўтапартрэт», і паэтычныя опу-сы з альманаха «Літаратурны экватар».

*Самы прыгожы мужчына — каханы.
Мне не хапае пяшчотных абдымкаў.
Быць з Вамі разам —
мне так нерэальна,
а быць у пекле наяўным —
так звыкла.*

*Я ратавалася б Вашымі вуснамі,
позіркам Вашым і Вашай усмешкай.
Я — у адчаі і на сэрцы — вусцішна.
Я несвабодна, а з Вамі — бязмежна.
Вы — непазбежнасць...*

Напрыканцы адбылася святочная вік-тарына. Па яе ўмовах той, хто першы ад-казваў на пытанні вядучай, атрымліваў приз.

Інга ВІНАРСКАЯ,
фота аўтар

Простыя рэчы

Розныя праявы закаханасці ў рэтра

Схільнасць да творчасці ва ўсіх праяўляецца спа-рознаму. Хтосьці з галавой паглыбляецца ў нейкую адну справу, нехта шукае адны і тыя ж ключы да разумення свету ў розных мастацтвах, іншыя пераўтвараюць звычайныя паўсядзёжныя рэчы ў чысты прадукт натхнення. Нехта проста вылучаецца выключна арыгінальным хобі.

Літаратар і музыкант Віктар Лупасін знайшоў сабе захапленне, якое цалкам адпавядае іміджу. У вольны ад творчасці і працы час ён піша васьмібітныя гульні на рэтра-платформах. Творца распавёў пра гэтыя лісты з дзяцінства на паўмёртвай мове праграмавання і арыгінальную культуру вакол іх.

— Што ўвогуле такое рэтра-гульні?
— Калі я быў маладзейшы, кожны камп'ютар меў сваё аблічча — свае пэўныя прыёмы праграмавання, сваю бібліятэку гульняў, у кожнага па-свойму выглядала і рухалася карцінка. Напрыклад, *Yamaha NSX* падтрымлівала вельмі маленькія карцінкі 8×8, магла рухаць піксельныя фігуркі на экране, а ссоўваць фон не магла. А *Dendy* магла ссоўваць экран ва ўсе бакі, набіраць карцінкі з 64 пікселяў, але не больш за 8 на адным радку. Усе гэтыя васьмібітныя платформы памерлі прыкладна адначасова, у пачатку 1990-х. Стварылася вялікая бібліятэка гульняў, шмат прыёмаў праграмавання, і пасля гэтага многія з настальгіруючых працягвалі ствараць гульні. Класная візуальная культура з гэтага нараджаецца і дасюль.

У СНД самы папулярны рэтра-камп'ютар — *ZX Spectrum*, таму што па нармальных на той час суадносінах цаны і якасці яго можна было сабраць ледзь не на каленцы з савецкіх камплектуючых. Мой дзядзька спяў такі камп'ютар у 1989 годзе. Ён падключыўся да магнітафона як прылада захавання інфармацыі, да тэлевізара — як прылада вываду, пад яго ўжо тады было некалькі тысяч зламанных хакерамі гульняў з захаду. І ён быў на галаву вышэйшы за ўсе савецкія вырабы. Іншымі словамі, у тыя часы *ZX Spectrum* быў сур'ёзным



Фота Кастуся Дробава.

Віктар Лупасін.

канкурэнтам прафесійным камп'ютарам і папулярным прыстаўкам.

— І цікавасць пачалася яшчэ тады?
— У 1990-я пад гэтую платформу выходзілі легендарныя праекты. І я тады быў гэтым усім захоплены. Праграмаваць пад яе вельмі прыемна і цікава. Як пісаць вершы ў цвёрдых формах: ты разумееш, колькі тактаў выконвае тая ці іншая каманда, якое месца экрана будзе прамалёўвацца — усё па вельмі дакладных законах. Акрамя *ZX Spectrum*, існуе яшчэ каля сотні рэтра-платформ (пад кожную — свая сцэна), якія часткова перасякаюцца. Я выбраў яе, таму што гэта мае дзяцінства. У дзяцінстве я таксама марыў напісаць супергульнію.
— Як выглядае гэтая культура цяпер?

— Зразумела, яна захавалася да нашага часу. У 2019 годзе музей камп'ютараў «Яндэкс» зладзіў конкурс па рэтра-гульнях з адносна неблагім галоўным прызам у тысячу долараў. Гульні-пераможца была та-кога ўзроўню, што ў народа сківіцы віслі.

Калі б я ведаў у 1997-м, што культура будзе існаваць у 2021-м, я б ад гэтага і не адыходзіў. Працягваў бы займацца тым, што рабіў тады. У мяне быў аднакласнік, які крута кодзіў, — я, калі б не кінуў, мог бы маляваць добрую графіку. У мяне была ідэя напісаць гульнію пра сваіх герояў Акакія і Паўсекакія, пра якіх стварыў дзве невялікія аповесці. Але за тыдзень да дэдлайну конкурсу разумеў, што нічога сур'ёзнага зрабіць не паспяваю. Паспрабаваў напісаць нешта просценькае, але і яно пачало разрастацца, таму не паспяваў зрабіць і гэта. У выніку да-слаў на конкурс дзве маленькія рэчы, якія напісаў за год да таго, кожную літаральна за дзень. І амаль справядліва заняў два апошнія месцы сярод 15 удзельнікаў.

Не ведаю, ці будзе справа неяк развівацца далей, але ёсць даволі шмат цікавых і актыўных творцаў, якія пра-соўваюць гэта і цяпер. Тэарэтычна можна было б зра-біць нават канал на *YouTube*. Улічваючы, што ў мяне даволі нестандартны падыход да кодзінгу, камусьці магло б быць цікава.

— Якія мэты ў гэтым кірунку?
— Здзейсніць мару дзяцінства — напісаць класную гульнію.
— А чаго не хапае?
— Матывацыі і сабранасці. Нешта паміж «няма калі» і «лянота», і я прычынаюся амаль пад дэдлайн, таго ж конкурсу, напрыклад.
— Ці ўплывае неяк такое хобі на мастацкую твор-часць і жыццё?

— Васьмібітная музыка заўважна ўплывае на тое, што я сам ствараю. Магчыма, любоў да цвёрдых форм мае вытокі там. Або, можа, і зацікаўленасць гульнямі, і схільнасць да цвёрдых форм пайшлі з нейкага агуль-нага караня. Мне падабаецца прадказальнасць рэакцый і ў васьмібітных платформах, і ўвогуле ў жыцці. Каб было зразумела, як працуе пэўны механізм.

Дар'я СМІРНОВА

зваротная сувязь

Слухайце завірухай

Канал «Культура» Беларускага радыё запра-шае слухаць літаратурна-мастацкія і пазна-вальныя праекты. Па выхадных гучыць праграма «Прачулым радком...», якая гэтым разам прапа-нуе вершы Сяргея Грахоўскага.

У «Літаратурнай анталогіі» ў 14.15 слухайце радыёсерыял «Шляхціц Завальня, альбо Бела-русь у фантастычных апавяданнях» паводле Яна Баршчэўскага. У «Ра-дыёбібліятэцы» выходзіць твор Элізы Ажэшкі «Нізіны».

Па выхадных у 10.05 пачынаецца праект «Дзіцячы радыётэатр». У яго межах — радыёпастаноўка паводле Ханса Крысціяна Андэрсена «Снеж-ная каралева».

«Радыётэатр плюс» у суботу і нядзелю ў вячэрнім эфіры прапануе інсцэніраваныя апавяданні Івана Мележа «У завіруху» і «Ноччу», ра-дыёспектаклі паводле твораў народнага пісьменніка Беларусі «Хто прыйшоў уначы» і «Подых навальніцы» (да 100-годдзя з дня нараджэн-ня класіка).

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратур-нымі падзеямі і навінкамі беларускіх выдавецтваў, а таксама са зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ».

У нядзелю ўвазе слухачоў — праект Навума Гальпяровіча «Сюжэт для вечнасці», у якім праз аўтарскую паэзію і прозу апавядаецца пра ста-наўленне творчай асобы паэта. У радыёверсіі праграмы «Суразмоўцы» слухайце гутарку з дырэктарам падрыхтоўкі праграм на замежных мо-вах радыё «Беларусь» Дзмітрыем Занеўскім.

Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.



6 лютага — 115 гадоў з дня нараджэн-ня Антона Згіроўскага (1906—1937), ак-цёра, заслужанага артыста БССР.

7 лютага — 475 гадоў з дня нараджэн-ня Фёдора Еўлашоўскага (Еўлашэўскага) (1546— пасля 1616), грамадскага дзеяча, пісьменніка.

7 лютага — 140 гадоў з дня нараджэння Ра-муальда Зямкевіча (1881—1943 або 1944), дзе-яча беларускага нацыянальнага адраджэння, публіцыста, гісторыка, перакладчыка.

7 лютага — 120 гадоў з дня нараджэння Веры Пола (1901—1989), актрысы, народнай артыст-кі БССР.

7 лютага — 110 гадоў з дня нараджэння Ула-дзіміра Ляўданскага (1911—1973), пісьменніка, перакладчыка.

7 лютага — 95 гадоў з дня нараджэння Ана-толя Фядосіка (1926—2005), фалькларыста, крытыка, заслужанага дзеяча навукі БССР.

7 лютага — 75 гадоў з дня нараджэння Галі-ны Гаравой (1941—2011), беларускага скульп-тара.

8 лютага — 195 гадоў з дня нараджэння Аляксандра Валіцкага (1826—1893), літарата-ра, музычнага крытыка.

8 лютага — 120 гадоў з дня нараджэння Веры Ніжанкоўскай (1911—1998), беларускага дзе-яча культуры.

8 лютага — 100 гадоў з дня нараджэння Івана Мележа (1921—1976), празаіка, драматурга, пу-бліцыста, народнага пісьменніка БССР.



8 лютага 70-гадовы юбілей адзна-чае Янусь Малец (Іван Вільгельмавіч), паэт.

9 лютага — 75 гадоў з дня нараджэн-ня Эдуарда Зарыцкага (1946—2018), беларускага кампазітара, заслужанага дзеяча мастацтваў Рэспублікі Беларусь.

10 лютага — 90 гадоў з дня нараджэння Мар'яны Подкінай (1931—2003), артысткі ба-лета, педагога-рэпетытара Вялікага тэатра Бе-ларусі, народнай артысткі РСФСР.

10 лютага 75 гадоў спаўняецца Расціславу Бузуку, тэатразнаўцу.

10 лютага 50-гадовы юбілей святкуе Яўгенія Белацаркоўская, актрыса.

12 лютага — 90 гадоў з дня нараджэння Яўгена Санько (1931—1990), скульптара, гра-фіка.

12 лютага — 80 гадоў з дня нараджэння Мі-хаіла Дрынеўскага (1941—2020), харавога ды-рыжора, народнага артыста БССР.

12 лютага — 80 гадоў з дня нараджэння Юрыя Міроненкі (1941—1979), рэжысёра.

Калектыў Гродзенскага абласнога ад-дзялення СПБ глыбока смуткуе з прычыны заўчаснай смерці паэта, празаіка Пятра СЯМІНСКАГА і выказвае шчырыя спачуванні родным і блізкім памерлага.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:
Таццяна Арлова
Алесь Бадак
Дзяніс Барсукоў
Віктар Гардзей

Уладзімір Гніламёдаў
Вольга Дадзіёмава
Жана Запартыка
Анатоль Казлоў
Анатоль Крэйдзіч
Віктар Кураш

Алесь Марціновіч
Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснік галоўнага
рэдактара — 377-99-72

адказны сакратар — 377-99-72
адзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
адзел прозы і паэзіі — 317-20-98
адзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.
Падпісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друк
4.02.2021 у 11.00
Ум. друк. арк. 3,72
Наклад — 718

Друкерня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1.
Індэкс 220013
Заказ — 388
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэцэнзуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтара публікацый.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.